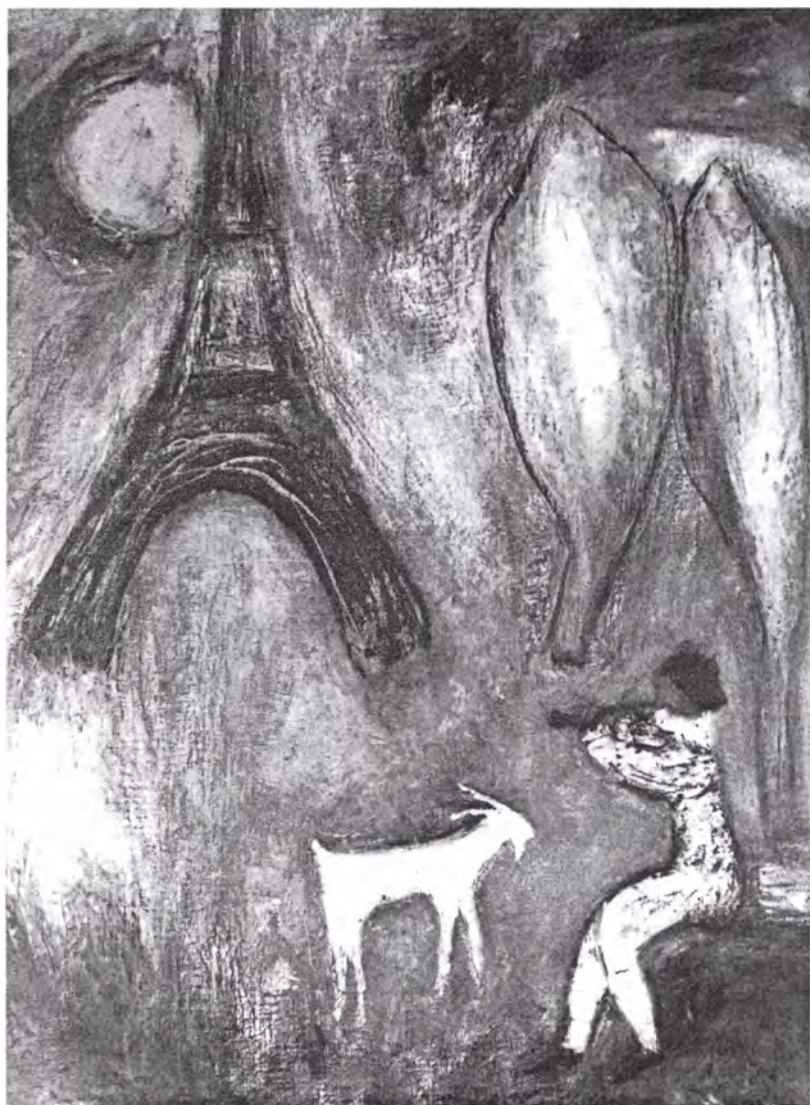

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XV. EVFOLYAM 2004. 6. (402.) SZÁM — MÁRCIUS 25.

ára 10000 lej

Lapszámunkat Györfös Mátyás képeinek reprodukcióival illusztráljuk

KÁNTOR LAJOS

Levél Erdélyből 2004 márciusában

Kedves és kedvetlen író társaim, barátaim, határokon innen és túl!

A megalázás, a megosztottság, a gyanakvás és a nyomában járó gyűlölködés évtizedei után, 1989-ben, 1990-ben sokan hittük azt, hogy felettünk is kiderül az ég. A külső és a belső felszabadulás öröme azonban fokozatosan az új helyzet súlyos konfliktusokban megnyilvánuló dilemmái váltották fel. Ami számunkra meglepő és józanító volt: ez nem csupán magyar—román (magyar—szlovák, magyar—szerb, magyar—ukrán), hanem magyar—magyar viszonylatban is megnyilvánult. Növekvő aggodalommal vettük tudomásul, hogy az ezredfordulón egy ilyen világban kell élnünk. Azt azonban már nem tudjuk elfogadni, hogy a magyar írói társadalmon belül nem érvényesülhet a szakmai érdekközösség minimuma. A Magyar Írószövetség, amelynek múltjában voltak történelmileg jelentős szakaszok, mozzanatok, e közös érdekek képviseletében nyerte el értelmét, és meggyőződésünk szerint ma is ezt kellene hogy jelentse mindannyiunk, magyar írók számára — bárhol élünk, bármilyen politikai, társadalmi és esztétikai nézeteket vallunk. Éppen ezért megdöbbentő számunkra, ami ma a Magyar Írószövetség körül és az Írószövetségben történik. Az egymásnak feszülő indulatok eljelentéktelenedéssel, sőt széthullással fenyegetik azt az írószervezetet, amelyben több mint egy évtizede mi is otthon érezhettük magunkat. Arra kérünk minden bent és kívül levőt, fékezzük magunkat, ne hallgassunk rossz tanácsadókra — állítsuk meg a veszélyes folyamatot. Ez a magyar irodalom és talán az egész magyarság érdeke.

2004. március 12.

- Szőcs István: Jegyzetek
- Egyed Emese versei
- Lászlóffy Csaba:
Kalkuttáról álmodni
- Vári Csaba versei
- Demeter Sándor Loránd versei
- Egyed Péter: Madonnák, porban
- SERÉNY MÚMIA

KENÉZ FERENC

Bajtársak konyhafényben

Tudtam: nincs semmi bűnöm.
S tudtam: le fognak lőni.
A golyó puhán indult el,
puhán ment át a dunyhán,
ugyanolyan puhán a testiünkön is,
és puhán esett le a köpadlóra.
A felszakított cihából piros
tollpíhek szálltak szanaszét,
de vércsöppet sehol nem láttam.
Kikeltem az ágyból.
Nagykabátban voltam, mint aki
éjjel-nappal útra készen áll (él).

Hátramentem a lepkéházba,
elláttam a lepkéket,
ahogyan a disznókat szokás,
téli délutánokon.
Ez volt az egyetlen feladat,
amit a társadalmi kiegyezés
alapján elfogadtam.
Tudtam, csak ennek alapján
ítélkezhetnek fölöttem.
Mire visszamentem, a feleségem
(aki a népi ízeknek
igen jó ösmerője)
már főzte a konyhában
a golyólevest
a katonáknak.

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

SZÓCS ISTVÁN

Jegyzetek

1. Lehetséges az őszinte történetírás?

Jó néhány évvel ezelőtt egy eléggé fennforgó magyar történész panaszkodott, hogy mennyire lehetetlen román történészekkel közös véleményre jutni, "pedig a magyar történészek hajlottak a kompromisszumra". A laikus olvasó ettől megdöbben: Hogy-hogy? Mit jelent történetírásban a kompromisszum? Hiszen vagy igaz valami, vagy nem? Úgy kell ezt érteni, hogy mi is kevesebbet hazudunk, és hazudjanak ők is kevesebbet? Illetve, tapintatosabban: mi is kevesebb igaz ténnyel hangoztatunk, de akkor legalább azokat fogadják el ők is — hangoztathatás céljából?

Kultúraltabb vita szintjén a kompromisszum lehetősége két irányba bontakozhatott volna ki: a történelmi hézagok, azaz a történetírás számára fehér foltot (vagy feketét) képező ismeretlen korszakok vagy ismeretlen részletek tisztázása céljából nem gyártunk olyan feltevéseket (munkahipotéziseket sem), amelyek "érzékenyen érinthetik" a másik felet, illetve a történelmi tényeket nem kapcsoljuk össze hozzájuk fűzhető politikai aspirációkkal. Tehát nem avégett beszélünk a történelem dolgairól, hogy a mai status quót megváltoztassuk, vagy megváltoztathatatlanágát hirdessük...

Ez az utóbbi kompromisszum-lehetőség — tehát ne gyártsunk célzatos feltevéseket, és ne színezzük aktuális politikai szándékokkal a tények megtárgyalását — elvben nemcsak lehetséges, hanem kötelező is volna a tudományosság álláspontjáról. Hogy mégsem valósul meg, annak nemcsak politikusok az okai.

A tudósokban és laikusokban egyaránt működik a félelem az őszinteségtől — és a félelem a gondolkodás fájdalmas voltától. És ezek nem olyan egyszerű dolgok, amiket erkölcsi alapelvek hirdetésével, sőt elfogadásával meg lehet, lehetne oldani. *Ne hazudj!* — nagyon szép ez a felszólítás, de hát az ember ritkán érzi úgy, hogy ő hazug (és olyankor meg, ha sarokba szorítják, hajlandó azt vallani, hogy igenis, az emberi intelligencia követelménye a hazudni-tudás; hazudni emberi, mert az állat személyes tudatával, ami nincs is neki, képtelen a hazudozásra; mert a mimikri és a lapulás ösztöne az egészen más!); az ember, főleg ha tudós, úgy tudja, hogy ő csak meggondolt, ő csak óvatos, csak tapintatos, körültekintő, legfennebb: ő csak alkalmazkodott az uralkodó, a társadalom többsége által elfogadott őszinteségi szinthez, ő egyszerűen csak okos; intelligensen viselkedik.

Itt érdemes valamit közbeszúrni: a társadalom, méghozzá az "intelligensebb" része, szigorúban ítéli meg az írástudók felelősségét, mint a — sajátját. A pseudo-szocializmus évei alatt újságíró-író-művész egyaránt tapasztalta, hogy például: úgynevezett nagyobb kitekintésű orvosok, mérnökök, sőt még lelkesek és pártaktivisták is, akik a maguk munkaterületén vagy kapcsolataik-

ban a rendszerrel szemben a legkonformistábbak voltak, s megfelelő alkalmakkor a leghangosabban szavaltak, tapsoltak, megsza-vaztak, és ezt beosztottjaiktól is megkövetelték, milyen felháborodtan hánytak szemre, ha valamelyik író vagy költő a rendszerrel szemben olykor lojális hangot ütött meg, vagy legalábbis kénytelen volt konformista, megalkuvó "húrokat pengetni".

Másrészt viszont, ugyanezek a személyek, ha mondjuk egy írás szerzője, akár futtatott költő, akár nyikháj kis újságíró, rendszeresen kilógott a sorból, és merészebben volt őszinte vagy legalábbis "eltérő szemléletű", mint a többiek; ha orvosok voltak, megtárgyalták, hogy az illető nyilván epileptoid, ezért vakmerősködik, vagy alkoholista, és tudja, hogy elnézik neki, vagy a felesége rokona egy KB-titkárnak; ha igazgatók, mérnökök, aktivisták vagy esperesek voltak, akkor rásütötték, hogy "provokál". (Mint ahogy valóban mindig léteztek olyanok, akik bámulatra méltó érzékkel tudták összekötni a kelle-mest a hasznossal.)

Azonban méltatlan dolog volna azt állítani, hogy éppen a történészek között több konformista lett volna, mint más pályákon mozgóknál, és ideje változtatni kifejezéseinken: a legtöbb történésztől ugyanis gyalázat ilyen hangon beszélni, hogy "hazudik", csakis azt lehet elmondani, hogy "helytelen az álláspontja", még inkább: "helytelen álláspontot képvisel". És ezt ironia nélkül!

Van ugyanis a tudományban a helytelen álláspontok képviselésének teljesen más — és valóban súlyosabb! — oka is, mint mondjuk a politikai vagy társadalmi karrierizmus. Például a tévedéstől való félelem, a "miserable vanité du savant", a nyomorult hiúság. Hogy esetleg kiderül, tévedett, hogy nem ért eléggé hozzá. Ahogy Jung idézi G. Ferrerótól: "A tudósnak a tudomány előrehaladása érdekében erkölcsi kötelessége, hogy vállalja a hibázás lehetőségét, és kitegye magát a kritikának... Akiknek elég komoly és hideg a szelleme, és nem hiszik magukról, hogy mindig az abszolút és örök igazságot nyilvánítják ki írásaikban, azok egyetértenek azzal az elmélettel, mely a tudomány érveit a tudós nyomorult hiúsága és hitvány önérzete fölé emeli."

Nagyon szép, teheti hozzá az olvasó, és elismerően olvassa Jung ehhez fűzött vallo-mását: "Gyakran tévedtem, és sokszor kellett megváltoztatnom nézeteimet... De a tudományos kutató munka sosem volt fejőstehen a számomra, vagy tekintélyszerzési eszköz, hanem... tapasztalatok árán kikényszerített, gyakran keserű vívódás." Csakhogy, csak-hogy; hogyan hallgattassék meg a másik fél is, ha — nincs? Horvát István történész annak idején, elismerve, hogy állításai sokak számára vadaknak és örületeseknek fognak tűnni, azzal vigasztalta magát: Ahol pedig tévedek, lesznek a hazának tudós férfiai, akik helyreigazítják állításaimat. Nem lettek. Könnyebb volt megmaradni annál, hogy "vadak és örületesek..." Miért?

2. Az őszinteség kiszámíthatatlan következményei

Pár évtizede játszottak egy színdarabot Kolumbusz Kristófról. Az egyik jelenetben bírák és szakértők mennydörögnek rá, amiért olyan nevetséges dolgot állít, hogy a föld gömbölyű, meg hogy az óceán tulsó partján van egy nagy kontinens. A másik jelenetben, amikor a tárgyalótermen kívül hozza szóba a dolgot, megint csak letolják: mit mind jön avval, hogy van odaát egy másik kontinens! Ez tudományos újdonság magának? Hiszen minden paraszt tudja!

Ilyen jelenetek nemcsak szatirikus szín-játékokban fordulnak elő. Amikor a múlt század derekán innen megkezdődött a Budai Várpalota újjáépítése, Zolnay Lászlóék Mátyás király udvari konyhájának szemetes gödrében pulyacsontokat találtak. Haha-ha! — nevettek a komoly tudósok. Aztán hol-mi pulyafej-ábrázolások is előkerültek, numizmatikai leleteken. Ugyan, azok sasok! legyintettek a főszakértők. Kikérjük magunknak, mondták az ornitológusok: mi képesek vagyunk arra, hogy egy sást meg tudjunk különböztetni egy pulykától!... Hiába. Aztán idézték magának Mátyás királynak egy levelét, amelyet egy olasz fejedelmi ud-varba címzett, s kérte, hogy küldjenek neki olyan szakácsot, aki ért az indiai tyúk elkészítéséhez. (Így nevezték ugyanis e körökben a pulykát.) Tehát a túlparti kontinens termékei külön szakácsművészeti módszereket is megteremtettek már, de — Amerika még mindig nincs felfedezve! A tudomány hivatalosan nem vehet tudomásul ilyen tényeket: csak nem képzelik egyes karrierista kutatók, hogy átírjuk a világtörténetet, mert előkotor-tak néhány pulyacsontot olyan helyről, ahol azoknak semmi keresnivalójuk nem volt? Hamarabb elfogadtak volna egy kandidátusi dolgozatot arról, hogy azt a pulyka-kakast Debrecenben vette Kinizsi Pál, s ő vitte ismeretes útján Olaszországba, s ott jöt-ték csak rá, hogyan kell megsütni, magyar szakácsművészet akkor még nem lévén; s csak azért hívták indiai tyúknak, mert a Szerémségben létezett egy India nevű falu, s azt összetéveszthették Debrecennel és így to-vább...

Egy életen át foglalkoztatott, hogy komoly emberek körében is mint lehet a mesés anekdotának nagyobb hitele, mint a való-ságnak? Az tehát, hogy a magyar állam történetéből nyugodtan, mindnyájunk szeme láttára le lehetett csípni több mint száz esztendő, és 1001-ben ünnepelni az állam-alapítást, és hogy a történészek nem tiltakoztak, és háziállataikkal nem vonultak a Parlament elé, csak olyanokat nem lep meg, akik — igazán mindenhez hozzá van-nak szokva. Akiknek olyan eseményekről, amelyek szemük előtt játszódtak, vagy éppen maguk is részt vettek benne, úgy lehet beszélni, illetve főleg nem beszélni, mintha sohasem történtek volna meg. És teljesen felesleges azoknak a buzgólkodása, akik szerint már maga István király úgy emlegette Koppányt, mint Somogy megye "nagy fő-nökét", comesét (első titkárát), holott a megerendszert ezután lett volna ő hivatott megteremteni, és hogy a magyar faluszerke-zet (és rendszer) szintén "meglepő" mérték-

ben ki volt már alakulva; nem érdekes: nem alakíthattunk hamarabb államot, mint például Ausztria: ha az csak ezeréves, az új Európában nekünk illene még valamivel későbbben államalakulniak lenni! (És még csodálkoznak, amikor egyesek hasonló példák nyomán azt állítják, hogy a történelemben lopkodják — az évszázadokat.)

Hogy magyar államiság már az államalapítás előtt létezett, és így tudta ezt a régi Európa is már minden tudós is, azt nevetséges volna még bizonygatni is, de azért véletlenszerűen, behunytt szemmel is kiemelhetek egy erről szóló tudós kijelentést, pl. 1757-ből, amely szerint attól kezdve, hogy kijöttek Ázsiából, saját "államszerkezetük" volt (Hungaris reipublicae ea etate fuerit, cum Asiam relinquerent), és hogy már a X. század közepén sokan kereszténységre tértek stb., hogy most ne is beszéljünk még régebbi szerzőkről, akik a magyar államiság megteremtését a hunokon, avarokon keresztül felviszik egészen... ki sem merem mondani, hova.

A történelemben sokszor csak azért beszélnek egy eseményről, hogy egy másikról hallgassanak. Aztán nem csoda, hogy a *Lumea* nevű kiváló politikai magazin, miután a hét vezért és Szent Istvánt is született románnak ismeri el, újabban arról értekezett, hogy az Árpád-ház, az tulajdonképpen egy román dinasztia volt, és hogy a Hungaria nevű román királyság elmagyarosítása csak az Anjou-dinasztiával kezdődik... úgy látszik, azokból hiányzott a *ginta latina* öntudata... és meg kell mondanom, erről sem olvastam történelemszövegeinknek megfelelően széles körben közzétett helyes állásfoglalását.

3. Ez a nóta-nóta körbejár

Mostanság sokat olvasni genetikai vizsgálódások eredményeiről, amelyek szerint a magyar lakosság összetétele kilencvennégy százalékban megfelel a környező európai országok lakossága genetikai összetételének, pár éve írtam is erről, Cavalli-Sforza amerikai tudósnak e tényhez fűzött megjegyzéseiről, miszerint az a bizonyos 5% "ugor" ősmagyar ráerőltette volna a nyelvét a 95%-ra, valamilyen rejtélyes módon, egy latin hivatalos nyelvű állam és egyház, mint magyarító eszköz felhasználásával, Dr. Stefan Lumea segítségével, s most kiderül, a főbűnös ebben két Anjou-uralkodó és olasz kíséretük lehetett. De ki fog még derülni más is.

Elképzeltető, hogy a "honfoglaló ugor" ősmagyarok demográfiai problémák miatt vesztített tért és arányokat: annál inkább, mert az állítólagos finnugor népek közül az utóbbi évszázadokban nem egy teljesen kipusztult, vagy az eltűnés szélén tengődik: gondoljunk a hajdan hatalmas lívekre, hova lettek ők? Vagy a csudok, Oroszország messze ősnépe? Vagy Sachs észt tudósok arra a tételére, hogy Európa őslakossága az árjak bevándorlása előtt csupa finn és észt volt? A vótok, a veszpék, a hantik és manysik gyakorlatilag mind az "össznépi megsemmisülés" küszöbére jutottak, vagy túl is léptek azon. Az ugor magyarságnak eszerint még annyi szerencséje lett volna, hogy idejében átpasszolta a nyelvét az europidoknak?

Újabban megint ragaszkodnak egyesek ahhoz a feltételezéshez, sőt, mintegy tény-

nek is tekintik, hogy a honfoglalók létszáma *ötszáz ezer* lélek lehetett. Ha a félmillió öt százalék lehetett, akkor a IX. század végén a magyar nyelvterület összalakosságának el kellett érnie a tízmillió főt, ami abszurdum; ennél ne is időzzünk, hiszen majd 600 év múlva lett fele ennyi. Már amikor először belekontárokodtam az őstörténetbe, több mint harminc éve, hivatkoztam arra az elterjedt megállapításra (vagy véleményre?), hogy ilyen tömegű magyarságnak (és elvárhatóan többmillió állatállományának) a Kárpátokon kívüli térségben nincsen régészeti nyoma — akkor honnét jöttek? (Még akkor sincs, ha a magyar történetírás hatvan év óta makacsul nem veszi tudomásul E. Macartney angol tudós forrás-elemzéseit, miszerint a magyarok és besenyők viszonya az észak-pontusi térségben, a forrásokban konfúzus, szinte szétválaszthatatlan, valamint hogy e magyarok nem amolyan mandzsú-mongol vagy más altáji jellegű könnyűlovas-nomád nép lehetett, hanem inkább a pártusokra hasonlító kislétszámú *lovagi* had stb.)

Azóta nem hoztak nyilvánosságra olyan adatokat, amelyek e megállapításokat megcáfolták volna. Nemrég olvastam egy irodalmi folyóiratban hírt arról, hogy több kötet-

ben kiadták Macartney magyar vonatkozású tanulmányait több kötetben, angolul, Angliában; ám most sem történészek, hanem irodalmárok, például az odakint élő egyik legelevenebb szellemű magyar író, Czigány Lóránt... nem remélem, hogy valaha is hozzájuthatok ezekhez, sajnos. Hogy mennyire egyoldalú lehet egy történész tájékozottsága, arra példa, hogy Dümmer Dezső, aki a tágabb látókörű, elfogulatlanabb és a magyarságot nagyon szerető történész volt, sőt közvetlenül a II. háború után Macartney "Ernőt" személyesen is megismerte és nagyra becsülte, már csak főművei megírása után, nem sokkal halála előtt értesült Macartneynek a IX. századi magyarságról szóló könyve létezéséről, és nem is történetstől, hanem egy "magánolvasója" leveléből!

Felbukkant aztán egy más, nem kevésbé izgalmas közlemény. Dr. Éry Kinga ismert

nevű régész arról írt, hogy a honfoglalók sírjainak száma nem éri el a várható értékek 1 (egy!) százalékát! A régészek ugyanis, a szakma tapasztalatai alapján, nagyjából ki tudják kalkulálni, hogy adott területen, bizonyos számú népesség nyomán, mennyi régészeti nyomnak, például sírnek kellene megmaradnia. Ugyanakkor, folytatja Éry, az avarok esetében a várható leletek száma eléri a 70 százalékot. Ez a közlemény azért rendített meg, mert igazolását láttam benne annak a felfogásnak, hogy a magyarság őshazája — a Kárpát-medence. (A már régen és sokak által feszegetett kérdés számomra elsősorban Marjalaky-Kiss Lajos írásai által vált meggyőzővé, aki a Kárpát-medencei folyók honfoglalás előtti magyar neveiről értekezett.)

Több mint tíz évvel ezelőtt felhívtam telefonon a régésznőt, és megkérdeztem tőle, hogyan reagáltak tudományos körök a megállapítására? Sehogy, felelte. Egyáltalán sehogy? Egyáltalán, mondta. Másoktól is érdeklődtem. Egy elfogulatlanságáról is ismert, kiváló történész-antropológust egy nagyközönségnek tartott előadását követő beszélgetésen próbáltam faggatni az ügyről: kitérő, ironikus válaszából rájöttem, egyáltalán nem ismeri a kérdést, de ez — nem is hiányzik neki!

Másokkal is többé-kevésbé hasonló módon jártam, történészekkel. Azelőtt csak nyelvészekkel és színházi szakemberekkel kapcsolatban fordult ez velem elő. Például, amikor megkérdeztem a finnugrisztikai intézet igazgatóját, mi a véleménye nevezetes angol régészeknek arról a feltevéséről, hogy "a nagykerékű szekereken utazó királyi szumírok finnugor-félék lehetnek"... A professzor szóbeli üzenettel küldte vissza öszszegyűrt levelem: nem hallott erről a dologról, mondta. Nehány évvel ezelőtt Pesten újból színre vitték Herczeg Kék *rókáját*. Miután a sajtóból, amely csak szórványosan jut el hozzám, nem tudtam meg semmit, kitérően tájékozott színházi emberekkel érdeklődtem. Nem, ők nem, csóválták fejüket: soha hírt sem hallották sem az előadásnak, sem e színdarabnak!

Megint csak Varga Gézára kell hivatkoznom: ha a történészek nem foglalkoznak a nemzeti történelem nagy kérdéseivel, akkor az műkedvelők kezére jut. És kiegészíthetem azzal: ha a történészek nem olvassák el kollégáik nagy jelentőségű közleményeit, akkor azt műkedvelők fogják elolvasni és — kommentálni. Természetesen a maguk módján. És ekkor hiába a panasz a szüntelenül újabb rokonsági és származási elméleteket burjánzó dilettantizmusról. És akkor az sem kifogásolható, hogy annyian inkább irodalmias megközelítésben és hangnemben, nem szaktudományosan hajlandók felfogni a történelmet. Hogy ne csak mindig Várkonyi idézzem, hadd folyamodjak most Aldous Huxleyhoz, a regény (és a "regényszerű megközelítés") előnyeiről: "Úgy gondolom, sokkal többet el lehet mondani elvont eszmékről konkrét alakokkal és helyzetekkel, akár képzeletbeliekkel, akár valóságosakkal, mint absztrakt fogalmakkal... A regényben úgy szólván összebékül az abszolút a relatívval, és megjelenik az általános az egyediben"... Ebből következően a történészek nézeteit is úgy kellene értelmeznünk, mint regényhősök tetteit és gondolatait? Társadalmi összefüggések és lélektani bonyodalmak kivételéseként?

DEMETER SÁNDOR LORÁND

Koldus Vili levelei

Az élet milyenségéről

Barátjának, Galileából

Füget szakítok. Mutatom. Neked.
Otthon -25 fok Celsiusban.
Látod? Jól vagyok.
Bronzszínűre égetett a nap.
Csak a homok és a forró levegő
párátlanlansága páratlan.
Különben, mint folyóparton a fa.

Semmim sincs. Ugyanúgy, mint otthon.
Ruhám van, meg egy zsákom —
ezzel viszonyulok Európához.

A föld, a fa és minden terem.
Ha nem terem, ajándékoz.
Ma is van, holnap is van,
holnapután is. Gondviselés.

Néha munka is akad.
Tudod, húst is kell ennem —
vitamin, fehérje!
Kevés szénhidrát van a kenyérben.
Másformán sütik. Nem részletezem.

Hívtalak, szökjünk együtt a határon.
Nem jöttél. Láthatod, mit veszítesz.
Most kesztyű nélkül fát hasogatsz,
rajtad három rend adomány ruha,
mosdatlanul, többnapos szakállal
jársz csikkvadászatra. Ó, a nagyurak!

Akiknek semmi, ha félig szívottan
elejtik orrod előtt. Örülj, paraszt.

Azt mondtad, Európa civilizált.
Ha megdöglesz, civilizáltan döglesz meg.

Tudod, ha akkor rád hallgatok,
most lakhatnék ott az állomáson
-25 Celsiusban,
így meg süttetem
hasamat a
nappal:

Barátod Vili
Galilea,
2004. február

A szavak titkos értelméről

Barátjának, Galileából

Hallottad otthon a papot? A temetésen.
"Porból lettünk és porrá leszünk."
Van ezeknek itt egy nagy Kabbalájuk.
Ismerem a sámán dobját
cigányasszony kártyáját
a tenyérnek minden mintáját
a máréfalvi asszony révütléseit
vízvetést és ólomöntést...

A Kabbalát nem ismerem.
Ettől még hozzá járnak.
Ósi, jövőből eredő tudásról beszél.
A gyengébbek előtt rejtett.
Én csak hallottam ezt:
Isten szóval teremtette a világot.
Mondta: Legyen világosság!
És világosság lett.

A pap nem beszélt igazat.
Szóból lettünk és porrá leszünk.
Vagy ki tudja?
Szóból lettünk és szóvá leszünk.
Mondd meg neki. Vili?

Ui: Kérdezd meg, mi történik,
ha Isten azt mondja: Legyen sötétség?!

Barátod Vili
Galilea,
2004. február.

Az éhezéstről

Barátjának, Gadarából

Írtam: gyümölcsöt eszem, meg zöltséget.
Ha munka akad, néha húst.
Hogy másképp sütik a kenyeret*
Finom, laktató.

Néha semmit sem esznek.
Nem nehéz megszoknom.

Az éhezés vallási szertartás.
Imádkoznak és izzadnak,

gyógyítanak is vele. Az éhezéssel.
Akkor nálunk sokan egészségesek.
Helyesbíték: A világban sokan
egészségesek. Vagyis gyógyulnak.

Az imádkozás és éhezés
tisztítja a lelket. A Seolban
nem mindegy! A Seol, nincs sehol.
Mint a menny és a purgatórium.
Bár ezekről tudjuk, hogy
egyik fent, másik lent.

A Seol
lent is, fent is,
itt is, ott is,
kint is, bent is.

Azt mondják, nem éheznek —
a táplálékot vonják
el maguktól. Te érted ezt?
Shakespeare írt hasonlót:
"Koldusszegény királyi gazdagon,
részeg vagyok és mégis szomjazom"
Fene ezekbe az ellentmondásos képekbe!

Egyikük tanította:
Nem az a fontos, ami a szájon bemegy,
hanem, ami ott kijön.

Ezen még gondolkodom.
Mármint az ellentmondásokon.
Majd írok:

Barátod Vili
Dekapolisz — Gadara,
2004. február

*Most részletezem:
Kenyérüzlet nincs. Minden
gazdasszony maga süti.
Még napkelte előtt felkel, elkészíti.
Kis kerek lapótya. Kb. palacsinta.
A neve lepénykenyér.
Egy személynek három a napi adag.
Pótlás nincs.

LÁSZLÓFFY CSABA

Kalkuttáról álmodni

A környék olyan zsúfolt volt, hogy még a halált is elijesztette volna. (Vagy csak Romain Rolland képzelte egzaltált-ságában olyannak?) Tele volt rongyokba öltözött zárándokokkal, akik zsírt meg hamut kentek magukra; koldusok és szent tehenek között forgolódo, készséges aszkéták lesték a turistákat, hogy pózba vágják magukat a fényképezőgép lencséje előtt.

A környezetétől elütő külsejű férfi nehézkes szuszogással próbált utat törni magának, hogy eljuthasson a templomhoz.

"A maláj szolga fáklyfénynél kutatta a kivehető tigrisnyomokat. Noha mindenki tudta már, hogy késő. Amint utólag kiderült, a szerencsétlen testformáját aligha lehetett volna rekonstruálni. A feje helyenként sötét szörpamacsok, a szemüregből csak félig-meddig kikarmolt, nyitott fél szem ártatlanul bámult a magas égbe, igaz, kissé vérzett. Ugyanis, amint a kitaszított lány végső kétségbeesésében a fájdalmait csillapító kapszulát, nyilván fektében, elharapta (úgy látszik, maradék erejéből ezt még megtehetette), üvegszilánk ment a szemébe..."

A szöveg olvasója nem volt meggyőződve arról, hogy a levélbe foglaltak maradéktalanul igazak. Egy méregevési mutatóvány trükkjének ő maga is szemtanúja volt valamikor: az Európa-szerte reklámozott hindu fakír valóban lenyelte a mérget a közönség szeme láttára, de nyomban utána kimosta a gyomrát, a mérreg javát pedig kihányta.

Ez alkalommal azonban nem nagyközönségnek szánt mutatóványról volt szó, hanem hátborzongató haláltusáról.

A tenger hullámain hanykolódva, R.R. óvatosan lefejtette magáról az elefántbéli ormányát. Eltemetettnek hitt, szelíd gyermeki fantáziájából ennyire tellett.

"Még megérem, hogy az a fura, akasztófahumorú biológus is Indiába fog elhajózni — ocsúdott föl végképp. — Ő verte ki csak igazán a magas Cét a londoni sajgóban a misztikus éberségről, amely az ébrenlétnél magasabb tudati állapot. Ha a világegyetem sokkal különb, semmint gondolnánk, az a mi felsőbbrendű tudatunknak köszönhető. Haldane-nek már a kezdet kezdetén ez volt a »slágere«... Ez lenne az oka annak — tűnődött tovább R.R. —, hogy az emberiség mindig az *éber állapot* után áhítozott?! A dél-amerikai indiánok több ezer éve már olyan gombaféléket fogyasztottak, melyek hipervilágos állapotot váltottak ki. A harmadik szem nyiladozását lesték: túllépni a közönséges tudati állapoton, amelyben minden csak ábránd (Látszatvilág! — a hinduk szerint.) Dalokkal, táncokkal, különféle szertartásokkal, önsanyargatással, koplalással, kábítószerekkel ezt keresték és keressük. A

vallásosok isteni kegyelmet emlegetnek, az okkultisták mágikus beavatottságot... S hogyha ki nem aknázott természeti adottságainkban található a rejtély? Ha az egész nemcsak kegyelmi állapoton, nem csupán mágikus beavatottságon múlik?..."

Percek óta azon a lapuló asszonyon tartotta szemét, aki a kavicsos folyóágyban fűmagokat rágott, s időnként úgy kapott lecsüngő kebléhez, mintha lélegzethez akarna jutni. Aszott térdét szemmel láthatóan kínolódva, mintha csontjai ólomnehezékek lettek volna, megpróbálta behajlítani és a fejéhez közelíteni. De aztán az összeszáradt dinnyehéjat utánzó test feketében lüktetésszerű mozdulatokkal hívta fel magára a figyelmet; talán bélgörcsök kínozták. Ha valami finomságot hajítottak oda neki, mohón bekapta, majd rögtön ki is adta magából. Fintorgott, sunyított, de nem várt szájalmat senkitől. A repedezett száj szélére rászáradt pép, mely penésznek látszott, R.R.-ből is enyhe hányingert váltott ki. Továbbstietett a narancsszínű naplementében; a hullámok áztatta homok élettelen halakat sodort a lába elé. Arra gondolt, hogy mi lesz, ha itt sem lel választ kételyeire. Nem erre a sa-

vanyú mangómag szívós dögszagot árasztó, önpusztító látszatvilágára volt kíváncsi, még hogyha a természet az elesettség riasztó képeit felmutatva is a maga dolgát teszi. Ám az önnön vérével gargalizáló, elvadult Nyugatról érkezett külföldi hiába keresi a titkot a pénzéért kijáró, kényelmes nyugágyban.

A jógikra gondolt, akik az átlagember köznapit tisztánlátásán kívül leledeznek, valamilyen megmagyarázhatatlan más állapotában az éberségnek.

R.R. jól emlékezett arra a különös esetre a hindu zsenivel, aki rábeszélésére elküldte volt a nagy angol matematikusnak, G. H. Hardynak Cambridge-be 120 mértani tételét. Az angol tudós meghívására az ifjú Ramanujan — jóllehet vallásos anyja féltette a nyugati civilizációtól — az első világháború küszöbén meg is érke-

zett Angliába. (Ez Namagiri istennő közbenjárásával történt, aki az ifjú zseni anyja előtt megvillantotta a jövődő képét: a cambridge-i amfiteátrumban a legkiválóbb angol fők fia csodálatára gyűltek!... Azt már a hindu istennő sem látta előre, hogy kegyence öt évre rá tébécé fertőzés áldozata lesz, s fiatalon ragadja el majd a halál.) Hardy "a legtehetségesebb agyraló"-nak nevezte a hindut, magas szintű absztrakciói alapján.

Vannak holttestek, melyeket lehetetlen eltemetni. Kalkutta volt az a hely, ahol R.R. erre rájött.

"Nem vagyok biztos, hogy ez megtörtént velem. Vagy: hogy velem történt meg... Amikor napokig nem alszol, legfeljebb izzadtan hanykolódsz bűzlő fekhelyeden, mint holmi zsványtanyán, miután undorral hörpintetted fenéig az európai városok hamisított italait, mind jobban eltávolodva a helytől, hol sorsod, sorstok valódi büntudat után kiált: sajgó lábbal, vakon tántorgó öntudatlansággal, a kékes párába pólyáló, mindent átítató gőzölgésben valamilyen szellemidézésre vársz... A megáradt, zavaros csatornavízben halántékon tükre, mint romlott hal húsa, szétmállóban. Érzékeid is összezavarodtak. A Gangesz partján ismeretlen látomások mossák ki belőled a szenvedélyt. A meghasonlott otthoni világgal a kapcsolatot tartani kibíráhatatlan. Már csak színleled a szenvedést. Az új hit a feledése lesz-e vajon? Vagy tovább fokozza benned a kételyeket? Európa vérgőzös józansága után mit ígérhet ez a fülledt bujaság? A test feltámadását? Netán a lélekét is? Vagy csupán feledést?!"

Egy jógit figyelt, aki az őselv tisztaságával kívánta azonosítani magát. A vágytalanság állapota már nem csupán lemondást jelent; a külvilágot céltalannak és üresnek érző azt reméli, hogy megszabadulhat a közönséges földi gyötrelmekről, minden véges dologtól... Egy valamennyi fogától még a múlt évszázadban megvált aggastyán kedves együgyűséggel az élet természetes csúcsára hivatkozik: úgymond végtelen erő halmazódott föl benne, s abban a hitben él, hogy megszázszorozta-ezerszerezte férfiasságát.

— Az ősfurma lehet, hogy egy gombával vagy egy láthatatlan hólyaggal vette kezdetét — motyogta R.R. fülébe. — Aból a végtelen erőtartalekből gazdálkodik minden, beleértve az én szerénységemet is... A lassú állhatatossággal lett növény, állat, majd ember végül istenné tökéletesedik. Mit számít, mennyi idő szükségeltetik mindehhez. Talán százezer esztendő alatt lesz *déva* (angyal), s utána újabb ötmillió év kell a beteljesüléshez... Ám a gyorsított fejlődés megrövidítheti az időt — hunyorgása nem a napsütésnek szól, inkább csak révület. — Ki győzné kívánni ezeket az éon-milliókat? A jóga egész tudománya erre az eszményi célra irányul: megtanítani az embereket arra, hogyan rövidíthetik meg a beteljesülés felé vezető utat...

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>>> folytatás az 5. oldalról

R.R. az aszkézis törekeny vagy eltorzult formáira gondolt. A hindu test-lélek kultusz is a pusztá hiszékenységen alapul vajon? De ez a józanság nem vak vallási fanatizmus. *"Elméd rajtam csüng, oh, Párt-ha — élt benne még ez a régi »olvasat« —, ha jógát gyakorolsz s Énbennem találsz menedéket... teljességemben, hogyan ismerhetsz meg, íme halld!..."*

— Testem egyesülése egy női testtel csak most lehetséges igazán... — hallotta még a bőbeszédű aggastyánt. Arcának temérdek ráncában itt-ott szivárványló agyaglé folyt alá, legyek fürödtek-forgolódtak benne, szúnyogok lepték el s oltották be ártatlan méreggel a fejnek nevezett kopasz dudort. Az ilyen csonttá aszott koponyához még a halál is megütközve közeledik. A nyugalomra törekvés minden szándéka ellenére, ez az eltorzulás magvát magában rejtő, szerelmi egyesülésre (vagy közösülésre) való hivatkozás R.R. számára jelzés volt arra, hogy egy egész kultúra választja el őket. Sok hiedelem, más és más — konokságukban babonával vetekedő — elfogadhatóvá csontosodott életelvek, szokások, no meg előítéletek.

"Hiába kapsz erőt az őstanból táplálkozó testgyakorlatokból — tusakodott magában R.R. —, ha szervezeted szükségletei nincsenek kielégítve. Félelem, habozás nélkül nem szeretném megtenni a végső lépést a visszavonhatatlan felé. Ez a vénség érezte-e valaha is a kockázat súlyát vagy gyönyörűségét?..."

A közönynek ez az évezredes tudással, bár mégiscsak mesterségesen létrejött állapot vette körül R.R.-t. Elcsodálkozott azon, hogy a zsenge korúak arcát, tekintetét kutatva is ezt a maszkot látta viszont. A kétségek, a kétségbeesés őszintesége helyett mímelt közönnyel (több ez, mint a beléjük nevelt alázat) vállalták szerepüket. Nevezheti-e ezt valaki hivatásnak?... Szegénykének még mellük sincs. És ezeket már hat-hét éves korban eladják. Állítólag az érzékiség korai, mesterséges élesztgetésének döntő szerepe van abban, hogy a férj elfogadja, legalábbis mint ágyastársat, a testileg-lelkileg fejletlen gyermekasszonyt, akit azért vásárolt meg, hogy mielőbb egészséges utódot szüljön neki. A biztonság kedvéért két vagy több feleséget is elhasználnak. A hét-tizenkét éves gyermekarék nagy hányada szétroncsolt altesttel szenved el a *mézesetek* borzalmait, a szerencsésebbek kórházi kezelésben részesülnek. Mások nyomorékok maradnak. De a kificamodott tagok, a szétnyílt szeméremcsont, a fölsebzett végbélnyílás, a megrepedt medencecsont sem túl nagy ár a hindu hagyományt szentesítő »hivatás« oltárán, feltéve, ha fiú-utódokat hoznak világra! Mert a leánygyermekre a családtagok is utálkozó, gyűlölködő szemekkel néznek. Megvetésre méltó teher, kiapadhatatlan gond és újabb szenvedések forrása (szerencsésebb eset, ha a bába a csecsemőt elteszi láb alól). Ha tizenöt éves koráig a szülőknek nem

sikerül férjhez adniuk, kiviszik a sokaságba, az alku nélküli »vásárba«, vagy elkergetik a háztól. Egy Párizsban megfordult, Musset és Verlaine lírai gyöngyszemeit könnyezve lapozgató hindu férfi R.R. értetetlen megütközését látva a kasztjára hivatkozott, valamint az *elkövethetetlen* bűnre: "Ha tizenöt évnél idősebb leányom lenne, törvényeink szerint ki kellene vezetnem a házból, és üres kézzel az erdőbe küldenem. De éppígy más sem adhatna neki élelmet, vagy bár segítséget a vadállatok ellen, ha csak nem akarja magára vonni az istenek átkát."

Emiatt látni több nőnemű koldust Indiában, a prostituáltakról nem beszélve.

A Káli-temploma elé érve, R.R. elvegyült a sokaságban.

Az arcfátylak megható szelídséggel takarták el az éretlen női szépséget. Kalmárok lesték a serdülő korú, vézna lányokat; némelyiküknek mintha a homlokára lett volna írva, hogy az elszenvedett durvaságra, a kéjtől messze álló éjszakák kínjaira, a kankóval való fertőzöttségre (habár kijár nekik az aranyfüggő és -karperec) egyedüli gyógyír a lopva elfogyasztott ópium. Az elkárhozás, a bűn itt mást jelent. A hűség abszolút fogalma a rabszolgasággal rokon.

Az az elárvult gyermeklány ráadásul sánta is, nem csupán lelkileg nyomorék, de senki sem meri föloldozni az állati lét szenvedéseitől.

Nem csoda hát, ha élet és halál egybeemosódott az európai utas szeme előtt. Szentnek valamikor azokat nevezték, legalábbis nálunk, akik maghaltak, eltemetettek, aztán feltámadtak. De az nem ilyen káprázatos hirtelenséggel történt; nem úgy, mint egy, a valóságnak nevezett, bizarr színfalak között megrendezett giccses fércmű.

»Tökéletes jögi-mutatvány volt« — számolt be róla egykor (megvan már száz éve is annak) egy erdélyi kereskedő, akit udvari orvosként alkalmazott volt a lahori maharadzsza. Johann Martin Honigberger brassói születésű szász polgár másfél évtizedet töltött Indiában; az ő feljegyzései alapján a maharadzsza udvarában élő angol követ így örököltette meg a híres Haridász jögi csodatettét, aki négy ízben temettette volt el magát: "Haridász korán felvágatta nyelvét, mesterségesen meghosszabította, úgy, hogy visszafelé hajlítva teljesen el tudta vele zárni a garatot. Éveken át gyakorolta a légzés minél hosszabb visszatartását. Hashajtót szedett, utána napokon át tiszta tejjel táplálkozott. Az eltemetés napján lenyelt egy három ujjnyi széles és 30 öl hosszú vászonszalagot. Ezt azután visszahúzta, és így alaposan kitisztította a gyomrát; majd vállig beült meleg vízbe, amit egy csövön át a beleibe bocsátott. Orrát, fülét illatos viaszdugókkal zárta le, a garatot pedig a nyelvvel. Mellén keresztbe fonta karját, s a tetszhalál állapotába merült. Vásznonba göngyölt testét a maharadzsza gyűrűjével lepecsételve ládába tették, melyet a maharadzsza saját kezűleg zárt le egy különleges

lakattal. A ládát a kertben egy befalazott ablakú épületben helyezték el, amelynek ajtaját lepecsételték és agyaggal tapasztották be, hogy ne juthasson be levegő. A maharadzsza testőrei negyven napig őrizték az épületet. Amikor feltörték a zárat, a maharadzsza és az angol követ a tömeg jelenlétében megtekintették a nyirkos, penészes vászonba göngyölt alakot. Egy orvos megvizsgálta a jögit, érverést sehol nem észlelt rajta. Ezután a jögi szolgálja meleg vízzel öntözte le az élettelen testet, óvatosan kiegyenesítette a kezét meg a lábát. A koponyát a szolga forró kovással borogatta, majd eltávolította az orrából s a füléből a gyapot- és viaszdugaszokat. A fogakat késheggyel feszítette szét, nagy erővel felnyitotta a száját, és a torokból kihúzta a nyelvet. A szemhéjakat vajjal dörzsölgette. A szemüregből merev, fénytelen szemek meredtek elő. A harmadik forró kovásos borogatás után a jögi teste görcsösen megrándult, az orrlyukak kitágultak. A következő percekben Haridász nehezen, de lenyelte a nyelvére tett vaját. Néhány perc múlva szemgolyója jobban kidülledt, visszanyerte természetes fényét, és a jögi a mellette ülő maharadzsától alig hallhatóan megkérdezte: Most már hiszel nekem?..."

R.R. váratlan ötlettel párhuzamba állította keleti élményeit egy, a nyugati civilizációt ámulatba ejtő, profán csodatevőével.

Azzal kezdődött, hogy híres orvosok ültek az ágya mellett, nem tudták kihozni a kómából. Álmában világos üzenetet közölt: "Megmondom, mi a bajom. Egy baseball-labda telibe találta a hátgerincemet. Különleges borogatást kell csinálni, és a nyakam tövébe kell tenni, mielőbb, mielőtt az agyam is károsodna!"

Autodidakta falusi férfi volt, hipnotikus álmában betegek ezreit gyógyította meg. Az ő hangján közvetített diagnózisokat és recepteket (muskátszályavíz, csersavval átítatott kötés) hivatásos orvosok jegyezték föl ágya mellett, mindazonáltal többen is örültek tartották, de amiről álmában faggatták, a kezelési mód minden esetben bevált, s valahányszor magához tért, tök parasztként semmire sem emlékezett a bűvös tudásból, amellyel a tudatalanban kószáló (vagy inkább cikázó) intelligenciája megajándékozta a világot.

Az elképzelés már boldogság lehet. Ha nem is az igazi. Nem a természet kigúnyolása, inkább a felfedezés siettetése... R.R., miközben elszörnyedve nézte egy félmeztelen némbor lágyékhajlásban növő, burjánzó mirigyeit, a szederjes foltjait, testén a hólyagokat, nem értette, honnan sugárzik valamilyen fény, mely mintha nyugodtabbá, derűsebbé tenné a zivatartól megzavarosodott folyót, s hamarabb föl-száritaná az árterületeket.

Mennyi nyomorult lény, gondolta, ki embernek álmodja magát. Szerencsére nem hivalkodik, mint Európa gótikus templomterein a háborúban megcsontult, féllábú-falábú, vagy mindkét szemükre vak koldusok.

A keresztény Isten bűntudatra neveli áldozatait; a hindu istenekben több a cinkos kedély, az alkalmazkodás készségét átadandó szándék. Sejtelmes tudásuk, nem tudásuk növeli híveik közönyét a legfertelmesebb dolgokkal szemben is, valamint improvizációs hajlamukat

Legszívesebben felnyerített vona a felfedezés kínos örömeiben.

— Ormótlan hazádban, Franciaországban hihetőleg még mindig ott munkálkodik a halál. Lakodnak mindenegyes zugában. Gyűjthetsz százzszámra tudós könyveket, babonákat kigúnyoló, kizsigerelő filozófiát.

Behízog hang (R.R. kalkuttai tükörképére bámul). Lobog sebtében nőtt, gyér szakálla. Szűrös tekintetében fennakad a magát meghazudtolva öldöklő civilizált világ. S ő viszi magával a balzsamos levegő illúzióját legalább...

"Jobban bírom a klímaváltozást a gibbon majmoknál!"... Bár a szíve, tüdeje, mája, gyomra nem az övé már.

A remény arca volna Kelet?

Elindul. Merev tartás, visszafojtott lélegzet. Valaki tán csak észreveszi otthon, és rákérdez, hogy hogyan lehet túlélni a semmi diadalát?

*

Eddig tartott a megfajtásra váró, kusza álom.

S ami tíz vagy tizenkét év múlva megtörtént?...

Három napja újabb testi nyavalyák kínozták, le sem hunyta a szemét. Csak a neszekre figyelt, a könnyű lidércálmokkal kacérkodó éjszakára. Mindegy már, mit eszik, mit nem iszik. (Azelőtt jégbehűtött választék várta; emlékezett, hogyne emlékezett volna kedvenc italaira!) Nem köszön vissza senkinek, nem válaszol rágalmozóinak... Arra gondol, hogy betegbb már úgysem lesz. Csak tudná fölébreszteni magát halála után...

Hiába kísérletezik; a kudarc fölingerele. A kezét kereste, a lábát, semmi sem volt a helyén. a szívverése elnémult. Mintha szíve se volna, egész lényé egykedvűen hallgat. Pedig az V. században élt hindu orvos tapasztalata (a Szusruta-szamhitá) szerint elixírekkel, megfelelő stimuláló szerekkel és diétával akár ötszáz évre is meg lehet hosszabítani az életkort. De ugyanúgy, a halált is siettetni lehet. ("Egyszer addig figyeltem egy gránátalmát, míg velejéig meg nem rothadt" — emlékezett vissza a buddhista példabeszédére.)

Az idő is megállt. Benne. Meglehet, körülötte is...

Múlt és jelen — kétféjű kígyó, látszólag álmata, ártalmatlan. Észre sem veszed, s már elnyelték egymást... Vagy időtlen idők óta így volt. A benáreszi filozófusok, papok tudják ezt igazán, akik napokra elföldeltetik magukat, hogy magtallálják lelki üdvüket. A mágikus erők tudói: gyógyítók. De a távolból, gondolatukkal képesek ártalmatlanná tenni, megölni egy állatot, vagy akár egy embert. Ellenségüket.

"Ne féltsétek Indiát! — Hányban is

üzente nekünk Gandhi? — A ti Európátokat fenyegeti a pusztulás! S Amerika sem az üdvözítő új eszmék földje már rég!... Nyugat karmája nem a sors és cselekvés egységét mutatja." A hinduizmus kifejezésével élve, a fekete kort, a sötétség korát emlegette, amely a lélek szükségleteit semmibe véve csupán az anyagi jólétet tekinti az ember céljának. A mohóságtól megkegyült, megzabolázhatatlan európai népek a pénz rabjaiként készek feláldozni mindent, nemcsak belső békéjüket, de a világ békéjét is. Ez a sátni civilizáció aláássa a fajok életképességét, és végül önmagát fogja elpusztítani. Indiának is ez az igazi ellensége, nem az angolok, akiket különben saját civilizációjuk tett betegg. »Elűzni az angolokat, és Indiából civilizált országot csinálni európai módra, a tigris természetét volna tigris nélkül!« — mondta szarkazmussal.

"Kevés volna azt állítani, hogy a Gandhi híve vagyok. Kezdetől fogva rajongtam a hindu bölcsért, aki minden betegség eredetét abban látja, hogy nem követjük a természet törvényeit. A test Isten lakóhelye, az ő intelmei nélkül egészségünket kikezdi a kór. Melyet — s itt felülkerekede-

dik Gandhi konzervativizmusa, mely nem csupán az erkölcs s a nemi viszonyok terén bizonyult túl merevnek — nem lehet semmilyen gyógyszeres kezeléssel kikúrálni. Az európaiak rafinériája a fizikai enyhítésével fel szeretné menteni a lelki ismeretet, mely lehetővé teszi, hogy csökkentett kockázattal műveljük, sőt élvezzük a bűnt. India népét nem fogjátok gyengévé, férfiatlanná tenni a »fekete mágia« receptjeivel!... Ezt a kijelentést a nyugati világ hadüzenetnek is vehetné akár. A betegség nemcsak rossz cselekedeteink, de gondolataink, bűnbánat-hiányunk eredménye is... Mennyire jól látja a dolgokat. Nem kell valakinek a Himalája hegység tövében lakó mahátmák között beavatottá válnia (mint, teszem azt, a misztikus tanaival Amerikában is hírhedtté vált Blavatszkij-nének), hogy fölismerje a természet rejtelseinek jelentőségét. Nem muszáj fejet hajtani a babonás hiszékenységek: például annak, amit B.-né bálványozott mahátmáiról feltételez a közvélemény, hogy valamely anyagi tárgyat, esetleg részeire bontva, egy másik, távoli térben képesek

megjeleníteni. Habár olyasmit hallottam már — s a tudósok, anélkül, hogy szemtanúk állítását kétségbe vonnák, egyelőre nem találnak rá elfogadható logikus magyarázatot —, hogy vannak, akik a tekintetükkel el tudnak mozdítani némely tárgyat a helyéből.

Az orvosokat Gandhi máskéülben tisztességtelen foglalkozású személyeknek tekintette mindig, akárcsak az oly nagyra becsült nyugati tudósokat, akik hiú halandók toltozható-foltozható végzetével igyekeznek behelyettesíteni az eleve elrendelést."

Miközben a vastag, sűrű párák ritkulni kezdenek, a franciát titkos elégtétellel tölti el tragikomikus viszonyulása a gyermeteg emberi faj zengő kórusához. a sápadt képű hindu barát vajon hogyan fogadná az európai forgószelet? Az együgyűen agyafúrt francia parasztot a Jeanne d'Arc csodatevése már csak a szentmisen tölti el áhítattal meg türelemmel; különben a forradalmi hagyományok neveltjeként vagy a napóleoni világhódítás szellemétől duzzadó keblekkel kineveti a keleti kuruzslások szerencsétlen áldozatait meg a passzívítás, lemondás rítusával locsolt keleti tunyaságot; s közben ő az, akit hangzatos, hazug, demagóg jelszavakkal feltűzelve s célbrakon tartva becsapnak, kizsebelnek, elagyabugyalnak, kizsigerelnek.

"Kevés köztük az olyan, mint Stefan Zweig, aki változatlanul fiatalos külsejű, és a hamis eszmék áradatában megvesztegethetetlen. A háború nem rabolta ki lelkét, az óriási hivatalos gépezetnek sem sikerült fölprítania erkölcsi tartását és függetlenségét. Viszont lehangelő történeteket tud a németországi meg ausztriai ínségről. Egy csoport leromlott egészségű gyermeket Hollandiába küldtek, ámde a túl dagolt kúra miatt Németországba visszatérve utána valamennyien meghaltak. Az orvosok ezt természetesnek tartják: a lassú pusztulásból kikerülve, majd pár hónap múlva hirtelen vissza a pokolbugyorba, mikor szervezetük már úgy elszokott tőle, hogy képtelen volt ellenmérget kitermelni — ez okozta halálukat."

Ilyenkor kezdi érezni, hogy borzadzik a kétszínűsködő, lépten-nyomon kételtű jelszavakkal fenyegető Európától. Hídeg fővel halálra szálni embertársaidat, s a legszebb, legkülönb értékeket, mindenemű örökséget, s közben úgy tenni, mintha mit sem tudnál róla!

A keleti hiedelemvilág ígérete tartja még benne a hitet. "A szellem itt van a lelkünk mélyén, ahová nem merünk betekinteni. Nem győzött Nyugat a barbárnak, primitívnek mondott Kelet fölött; közel áll viszont ahhoz, hogy felszámolja önmagát. A kultúra, a legorombított modor, a lesajnált életstílus az ösztön számára többé nem béklyó már. A középszer oldatában megmártózó emberi szörny megfedkezett arról, hogy volt benne valamilyen nagyság.

Üvözöllek, India! És te, dzsungel!... Kivel köthetnék szövetséget ebben a végső elárultatásban?"

SZERÉNY MÚMIA 252

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince 2004

SZÁLINGER BALÁZS

A sík

(részlet)

Nézd oldalról: úgysem látsz egyebet, csak a síkot,
S nézd elemelten: úgysem mondhatod el, mi van ott.
Nos hát: sík van, a bábuk hült helye is csak
Épp olyan érték, mint a betöltött hely vagy a bábuk —
Kérdeznéd, ki ítélte a tábla lakóit e csöndes
Sorsra, amelynek lényege az hogy lábnyomokat sem
Látunk? Válasz a természettől: halk szítajáték,
És a fehér égboltról festék hull le a síkra,
A tél elejének legszebb ünnepe van: ez az első
Hó. Már látni a sürgést: erre meg arra topognak
Rajta a légnemű lények, akiknek lényük egészben
Alkalmatlan a képi világra — de ennyi bajunk legyen,
Úgyis a nyom, csak a nyom, ami érdekes, ez ma a tárgyunk,
És bár eszközeinkről megjárjuk a szánkat,
Tartsd fonalad, ha az eszköz nem viszi messze a tárgyat.
Ítélettől terhes a tér, és mégsem bírjuk a tért mi,
A térre ítélték. Kiknek a szent penitencia is cél;
Egy sikeréhes század hosszú lépteivel mért
Célunk: elvezekelni s -gyorstalpalni a bűnünk,
Elmorzsolni a rózsafüzérnek mindig utolsó,
Mindig az első, mindig a legszebb babszemeit, úgy
Keveselni az üdvöt, a bűnhődést: ivarérett
Bűnbánatra ma oly sok krózsusi karrier épül,
Hogy ha helyettük az őket megtartó alap állna,
Átláthatnánk s megfejthetnénk bármit a síkon.
Szóval az eszközök, ők. Ugye itt vannak? Igen, ámbar
Annyi maradt csak, amennyit síkunk ritka göröngyei
Elfednek. Na de itt vannak! S keresik szerepükben
Azt a kanyart vagy hajlítást, tónust, ütemet, mely
Eszköz-voltukat átmenekíti a síkon túli időre.
Enyhén balra a számbavevő hajlam savanyítja
Egy rácsálókkal teli lyuk súlyos levegőjét
(Áll a családfő, áll a bejáratnál, s beleőrül
A számlálásba); enyhén jobbra, a sík közepébe
In medias res csap be a villám, s még leheletnyit
Jobbfele, szélen szörnyű hasonlat bontakozik ki —
És már-már elveszteni látszik a cérnaerővel
Megtartott analógia súlyát, amde a végső
Pillanat arról szól, hogy mégis futja csodára:
Isteni kéz lehet ebben — s kétezer év hagyománya.
Annyi segélykérés hangzott már, annyi ököltől,

S annyiféle, hogy megsegítő kart már csak a meg nem
Szólítottak nyújtanak. Így ez esetben a bajból
Az menekül, aki elveti ékeit: újra hitetlen.
S van baj?
Nincs. De ha lenne! Lássuk be, a bajoknak
Minden korban párja a hősök égnek-emeltes
Kardja. Rajta a néhány csepp vér fűszere három-
Négy lemenőig: fény az utnpótlásnevelésben;
Ám mineküink mi maradt? Az mindegy. Semmi: a bajnak
Tényét rakjuk a lomtárba, s higgyük, hogy a társak
Majd befogadják. Mert ma a háború is az eposznak
Elmúlt eszköze — ez lett abból, hogy csak a csöndes
Bűnök, az elhallgatnivalók, csak a csönd a rohadtak
Fénye körül, csak a jajszó nélküli kín, csak a párolt
Fájdalom és csak az összekacsintás bontja virágát.
Nincs harc, mert csak a megtört harc van. Nincs távlat,
Mert az van, hogy az édesapánk egy nap fölemel, hogy
Láthassunk valamit. Nincs mélység, mert ki vezetne
Vissza a síkra, s ott mire mennénk újra ruhátlan?
Nincsen idő, mert semmire sincsen idő. Nincs
Kép, mert az jelként, vezetéken fut be a Napba;
Nincs gyönyör ellentettje hiányán; nincs meg a béke,
Nincs meg a Nincs meg a Van, tagadásnak megteszi az, hogy
Szót emelünk, s logikus. Mert két dolog él, ha ez élet:
Él ez a csönd, ez a sík, és szemben ezekkel a szó meg
A mozgás áll csak. Művünk hőse tehát (noha nem hős,
Mert eszköztelenül remekírt művünk se lehet mű)
Útra kel és út közben: elbúcsúzik a síktól.
Nincs ellenfele, nem lesz párhuzamos feleződés
Sem a hibák, sem erények táján. Furcsa magány ez,
Meg kell küzdeni mégis. Szélmalom arrafelé nincs,
Eltemetetlen mültra hiába rohanna, jövőtől
Sem kell tartani, meglesz minden, amit csak a száj kér,
Belső vívódásra se futja, de ökle se mozdul,
Félre se áll, nincs mit letörölni: a lényeg az útban,
S nem másban: egy megtörténtek utáni lapályon
Annak megjárásában van — erre hívtuk,
S most, mialatt hosszan méltattuk e senki szülöttét,
Kire a családom antikváriumában találtam,
Ő már most vakarózik, tiltakozik kicsit, és kér,
Azt, hogy hős-e, az úton véghezvittek alapján
Döntsem el. Ejnye, na. Akkor hallgassd, hogy mit akartam
Szánni neked — most elmondom. Kicsi hősom, az úton
Nincs más dolgod: menni. A tünődés az enyém lesz,
Ez felelősség; és ami rád vár: az örömmel
Bánni, virágok kelyhét meglovagolni, s ígérem,
Egy pofon, annyi se éri az arcod. Csak nehogy elkezd
Pusztá hatásköri kérdésekre terelni a szót, hiszen
Úgy döntöttem, megmenekítelek ettől a csöndtől.
Élhetsz. Szólhatsz. Járd a világot. Lásd be a síknak
Eltárt részeit. Élvezd. Am ha belakni akarnád,
Jönnek a bábuk, vágyadhoz méltó pofonokkal.
Szikrát szórnak az ember szeméi, de nem a szem irányít.
Úgy látszik, már megnyugodott, s bár válasza vár még,
Látni: határoz. Vékony hangon kéri, emeljem
Föl, hogy ráláthasson az ítélet mezejére.
Csontjai egyre zörögnek — érzem, mert a kezemben
Tartom. Elernyed, ahogy lassan meglátja a síkot —
Síknak hívja a tájat, amelytől retteg az ember,
Mert bár nem lát semmit a tájon: meresszire lát el.

DEMÉNY PÉTER

A szégyen gyümölcsteája

Nem egyenesség volt ez persze, illetve egyenesség is volt, de más is, és nyilván ezt sem akkor gondoltam, ezt is most gondolom, olyan értelemben nem volt *kizárólag* egyenesség, hogy valamire használtam, s ha valamit eszközként használtunk, megszűnik a morális entitása, az erkölcs nem engedékeny, nem egyenesség volt már, őszinteség és egyéb nagy szavak, hiszen célom volt vele, Pisztiáciát akartam döntésre bírni, magyarul sarokba szorítottam, mert mikor a feleségem kijött a fürdőszobából, láttam szemén a sírás nyomait, a finom erek hirtelen elvörösödtek, s még mindig könnyes volt a tekintete, vajon mit fog mondani, gondoltam magamban, és féltem attól, hogy vajon mit mondhat, de csak annyit mondott, hogy lemegy vásárolni, néztem, amint felöltözik, a pulóverét és a télikabátját a házi ruhájára vette föl, és elviselhetetlenül hosszú ideig húzta a cipőjét, nekem legalábbis elviselhetetlenül hosszú időnek tűnt ez a néhány perc, mert több semmiképpen nem lehetett, *szia*, mondta, *szia*, köszöntem el tőle, és fellelegeztem, amikor kilépett az ajtón, vártam még egy keveset, amíg leér a lépcsőn, aztán felhívtam Pisztiáciát, a férje akkor is elutazott éppen, és ujjongva elmondtam neki, hogy bevallottam a viszonyunkat a feleségemnek, *megörültél*, kérdezte, nem is idegesen, inkább csodálkozva, de kiábrándulásnak ez is elég volt, azt hittem, örülni fog, azt hittem, alig várja, hogy ez történjen, de nem várta, egyáltalán nem várta, s mikor este találkoztunk, mert persze azt a szombatot sem bírtam ki nélküle, akkor sem tudtam meggyőzni, hogy ez a legjobb megoldás, mindenki mindent tud, és kész, hiszen szeretjük egymást, nem?! , még azt is az eszébe juttattam, hogy kis idővel ezelőtt, talán két hete lehetett, megkérdeztem tőle, elválna-e miattam, szeret-e annyira, hogy elváljon értem, és élne-e velem, azt válaszolta, igen, ültünk a Fellegváron valahol, ott szoktunk sétálni, abban bíztunk ugyanis, hogy ott nem találkozunk senki ismerőssel, s nem is találkoztunk, persze naivitás ez is, ha meg is látott valaki, akkor sem jött oda hozzánk, de mi hittünk a szerencsénkben, ott csókoltam meg először, nyáron ott szeretkeztünk a bokrokban, és érdekes, hogy mindig a városban szakítottunk, többször feltettem a kérdést, mert nem hittem a fülemnek, túl szép volt, hogy igaz legyen, de mindahányszor igennel válaszolt, akkor most miért...?, nem értettem, nem és nem, igaz, nem is volt mit értenem, akármit is mondott, minden magyarázata arról szólt, hogy bármilyen is a férje, mégis biztonságban érzi magát mellette, mellettem viszont nem érezné biztonságban magát, s most, évek múltán, ha belegondolok, igazat kell adnom neki, hiszen tényleg egyikünk sem lehetett biztos benne, hogy ha megcsaltuk az élettársainkat, akkor egymást nem fogjuk megcsalni, mint ahogy az is igaz, hogy mindketten impulzívak vagyunk, túlságosan impulzívak ahhoz, hogy egymással éljünk, és mindkettőnk élettársa sokkal nyugodtabb, mint mi, az ő férje is inkább hallgatott, mindent magába temetett, és csak akkor szólalt meg, ha már tényleg nem tehetett mást, az egyetlen különbség az volt közöttünk, hogy ő kikérülte a szembesülést, valahányszor a férje kitört, mindig a tudtára adta, hogy nem hajlandó erről beszélni, mármint az életüket övező kételyekről, mert az ő férje soha nem tudott meg semmit rólam, teljes mértékben találgatásokra volt utalva, én viszont, mint már kiderült, még tetszelegtem is abban a pózban, hogy én őszinte vagyok, és még mielőtt teljesen és ostobán őszinte lettem volna, magamban már akkor is elismertem, hogy én csaltam meg

a feleségemet, és csalom meg folyamatosan, én hazudok összevissza, csak hogy Pisztiáciával lehessenek, *neki*, Máriának van tehát igaza mindig és minden esetben, neki van igaza akkor is, ha nem sokra megy az igazságával.

Akkor laboratóriumi körülmények voltak, mondta Pisztiácia, s az akkort a két héttel azelőttre értette, hogy mindent bevallottam volna Máriának, bár inkább úgy kellene mondanom, hogy mindent rápakoltam, minden félelmemet és feszültségemet, szabadulni akartam ettől az izonyú csomagtól, hát egyszerűen levettem a hátamról, és a Mária hátára tettem, s érdekes, hogy ezt öcsém mondta ki először, mert persze neki is elmondtam, nem tudtam megállni, hogy ne mondjam el, végighallgatott, nem szólt semmit, szívta a cigarettáját ott a gödöllői sötétben, és mikor befejeztem, annyit mondott csöndesen, hogy nem kellett volna elmondjad, Imi, csak neked lett könnyebb, igaza volt, mélységesen igaza, bár akkor magam sem tudtam, mennyire igaz ez a mondat, mindent vagy majdnem mindent túl későn értünk meg, s amit megértünk, azzal se biztos, hogy tudunk mit kezdeni, mindegy, szóval Pisztiácia azt mondta, két héttel azelőtt laboratóriumi körülmények között kellett döntenie, vagyis teljesen felelőtlenül, fordítottam le az indoklását, míg most jobban meg kell gondolnia a dolgot, és ismét szóparbaj következett, meg akartam győzni, pedig tudhat-

tam volna, hogy vesztettem, ha egyszer valakit győzködni kell, hogy változtassa meg az elhatározását, akkor végső soron teljesen mindegy, hogy sikerül-e meggyőzni arról, amiről meg akarjuk, talán jobb is, ha nem sikerül meggyőznünk semmiről, és tényleg nem sikerült, de akkor még nem így gondolkodtam, nem azt éreztem, hogy ha nem magától, akkor végül is mindegy, csak valami furcsa, keserű íz maradt a számban, valami, amit hűtlenségnek nem nevezhettem, hiszen az mégiscsak furcsa lett volna, de árulásnak nevezhettem sajnos, és ez már egyenesen megalázó volt.

Utólag be kell látnom, hogy nem nagyon van jogom ítélkezni fölötte, hiszen egy hónappal ez előtt a *nem* előtt én mondtam nemet, nem ilyen közvetlenül persze, nem ilyen nyíltan, nem is mondtam ki a szót, de ilyesmikkel mégsem mentegetheti magát az ember, akkor is hazafelé sétáltunk, mondanom sem kell, hogy igyekeztünk változtatossá tenni a sétáinkat, kü-

lönféle útvonalakat találtunk, vagy még inkább fedeztünk fel, nem tudom, értekezett-e valaki valaha arról, hogy a szerelmesek kicsoda földrajzi fölfedezésekre képesek, olykor a Sétatérén keresztül mentünk a negyed felé, ahol ő lakott, ami azt jelentette, hogy a szerkesztőségtől elcsúsztunk a Sétatérig, onnan meg hazáig, a fél várost megkerültük, télen méghozzá, hidegben és sötétben, mert természetesen ránk sötétedett, olyankor tehát, amikor minden normális ember otthon ül, mi nem voltunk normálisok, de ugyan ki akart normális lenni?! , mi szerelmesek voltunk, csak hát szerelmünk rosszkor szállt meg, rosszkor vettük észre a másikat, ezt egyébként szoktuk is mondani mindketten, Pisztiácia sajnálkozva, hogy így történt, s már hangsúlyával lemondva életünk megváltoztatásáról vagy egyáltalán a lehetőségről, én viszont mesterkélt könnyedséggel, mintha mi sem volna egyszerűbb, mint elszakadni attól, akinek tegnap még azt mondtuk, *szereltek*, és így is éreztük, mindketten hazudtunk, hiszen ő viszont nem azért nem akart kilépni a házasságából, mert annyira szerette a férjét, szerette nyilván, de korántsem olyan erővel, mint egykor, nem olyan egyértelműen, mindketten gyávák voltunk, aztán meg csodálkoztunk azon, ami történt.

Hazafelé sétáltunk tehát megint, most éppen az egykori vágóhíd felé, a sötét már leereszkedett, kigyúltak az utcai lámpák, s még arra is emlékszem, hogy nem szívesen hagyta, hogy megcsókoljam, hagyta persze, hiszen szeretett, és én is szerettem, de elég kelletlenül, nem volt szenvedélyes, mint máskor, olyankor reggelig csókoltam volna, és még akkor sem lett volna elegendő belőle, csodálatos nyelve volt, nem, ezúttal csak a kedvemért csókolózott, így hát nem is nagyon csókolóztunk, csak nagyon ritkán, mert néha mégis szükségét éreztem, hogy megbizonyosodjam a szerelméről, és egy ilyen fél-szájjal adott csók után hirtelen azt mondta, elváltak, és én szégyenszemre megrémültem, pedig egy nappal azelőtt, vagy akár egy pillanattal is, azt hittem, nem is történhetne semmi jobb, mint a válás, a mondat utáni csendben azonban izonyú sebességgel lepergett előttem mindaz, ami még történni fog, ha tényleg elválunk, és én is elváltak, az ismerősök gúnyos tekintete, a rokonok megsemmisítő pillantása, anyósom kivörösödött arca, be nem álló szája, dühtől remegő tokája, *ugye megmondtam* jai, inkább maradjon minden, ahogy van, gondoltam magamban, de fennhangon azt mondtam, nocsak, és miért?, és akkor ismét elmesélte, hogy valamelyik nap a férje részegen jött haza, ő felelősségre vonta, a férje a házasságuk problémáiról kezdett beszélni, mert még részegen sem ordított, és ő másnap reggel bejelentette, hogy elválunk, ma is kerestem vagy négyszer, de mindig lecsaptam a kagylót, már a papírokat is beadtam, hm, mondtam, és közben azon gondolkodtam kétségbeesetten, hogyan oldhatnám meg ezt a helyzetet úgy, hogy fájdalmat se okozzak, de ne is mondjak semmi határozottat, és persze megint nem tudtam úgy dönteni, hogy minden sikerüljön, hát, kezdtem, és láttam rajta az erőlködést, nehogy rám nézzen, nehogy megérezzem, mit szeretne hallani, én melletted vagyok, nyögtem ki aztán nehezen és szégyenkezve, tartotta magát, de nagyon fájt neki, láttam ezt is, rendes vagy, válaszolta, és a gúnyban túl sok volt a fájdalom, túlságosan kiadta magát, már nem tudott úgy tenni, mintha csak meg akarna szűrni, ha egyszer ölni akart, megölni engem, dögöljek végre meg.

Erről is gyakran beszélgettünk, mikor már nagyon elegendő lett a feszültségből, felhalmozódott közöttünk, és tudtam, hogy a döntésre való képtelenségünk miatt halmozódik, s hogy emiatt akar szakítani folyton, emiatt sértődik meg szinte mindenben, és emiatt érzem annyira bi-

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>>> folytatás a 9. oldalról

zonytalannak ezt a kapcsolatot, nemcsak azért kívántuk egymást, mert szerettük egymás testét, és nagyon szerettük! ha ez a szerelem, s miért ne lehetne, hiszen amikor az ember odaadja magát, akkor nemcsak a testét adja oda, még ha a mi szerelmünkben nagyon is fontos szerepe volt a testnek, érzéki szépségnek, melyhez foghatóval azóta se találkoztam, szépségemnek, melyről ő tudna sokat mondani, mert én csak tapasztaltam, azt viszont miként!, milyen csodálatos éjszakákon!, s később délutánokon és esteiken!, tapasztaltam tehát, hogy szeret megérinteni, szereti a csókomat, szereti irányítani az ujjamat, a nyelvemet, egész izgatott, duzzadó, szerelmes testemet, szeret magába fogadni, örülni nekem, ha ezt szerelemnek lehet nevezni, és szerintem lehet, akkor se azelőtt, se azóta nem szerettem így, soha senkit, hanem azért is kívántuk egymást, mert egyre hajtott valami, egyre meg akartunk győződni róla, hogy *tényleg* szeretjük egymást, nem valami káprázat játszott velünk tegnap, egy órája vagy húsz perce, s be kell látnom, én voltam a sokkal türelmetlenebb, félelmetes energiákat mozgattam, félelmetes energiákat bányásztam elő magamból, csaltam, hazudtam, legyintettem, minden érvet elsöpörve udvaroltam, nyaggattam, hogy próbáljuk ki, miért ne próbálhatná ki, milyen egy másik férfival, aki nem a férje?!, *pedáloztam*, ahogy mondani szokta, s mi tagadás, igaza volt, s ahogy *pedáloztam* akkor, mikor csak a szemén láttam a vágyat, legyen az enyém, kérleltem, könyörögtem később, amikor már úgy éreztem, nem tudok nélküle élni, és akkor már egy másik mondatát is őriztem, melletted újra nőnek érzem magam, mondta, és ettől egy pillanatra majdnem olyan szomorú lettem, mint amilyen jólesett.

S ugyanezért, mármint hogy éljen velem, döntsön végre mellettem, ugyanezért jelentettem be hirtelen, hogy kimegyek Pestre, keresek valami állást, és letelepedek, most már vannak kapcsolataim!, bizonygattam, most már nem egy senki vagyok!, bizonygattam szenvedélyesen, mert akkor már *tényleg* nem kellett a plafonig ugranom örömben, hogy ez vagy az a lap lehozta valamelyik frásomat, s volt egy héttal, melynek azóta is hálával tartozom, és amely rendszeresen közölt, mennyire naív voltam, úristen!, ha tudtam volna, hogy egy év se telik belé, és örülni fogok, hogy hazajöhetek, örülni fogok, hogy nem kell többé azt hallanom, ki az az én?, kit érdekel az én?, nem kell többé arról gyözködnöm magam, hogy én is tudok írni, s még akkor is tudok, ha Pesten persze senkit nem érdekelhet, egy napilap közönségét legalábbis nem, hogy én *én* vagyok, kétségtelesen, és vállalni is tudom ezt az ént, az éneket, mennyi energiám ment rá erre a nagyon nyers kérdésre, de végül is volt értelme, végül is hálás lehetek Vadkan úrnak, életem egyik kínzó dilemmája oldódott meg így, Magyarországon, az anyaországban, vagy nevezzük akárhogy, nem jobb, mint itthon, s nem akarok ebből sem valamiféle póttansziszteizmust gyártani, valamiféle szenvedj-és-jó-lesz, súly-alatt-nyomódnak-kí-értékeid-szerű ostobaságot kigyöngyözni magamból, meg egyáltalán, semmilyen elméletet vagy ideológiát nem akarok kidolgozni, semmi olyasmit, ami általános lehet, s így persze számonkérhető bárkitől, hogy nem eszerint cselekedett, nem fogadott szót a nemzetiség nagyjainak, ugyan már, én csak annyit szeretnék leszögezni, hogy *nekem*, kizárólag *nekem*!, mindig egyes szám első személyben *nekem*!, nem volt jó Pesten lenni, és beilleszkedni, illetve megpróbálkozni a beilleszkedéssel, olykor eszembe jut persze a román szólás, *decit codas in oras, mai bine acasa-n satul tau fruntas*, jobb vezérbikának a faludban, mint ökörnek a városon, s nem boldogít túlzottan, de ha egy-

szer az egyéniségem, a tehetségem, a szerveze-tem, a ki-tudja-mim nem volt képes alkalmazkodni, akkor nem volt képes, és kész, kár is az ellenkezőjével próbálkozni, és kár beszélni róla.

De vissza Pisztáciahoz és a csúszásainkhoz, a legnagyobb csúszás mégis az abortusz volt, az az abortusz, amelyről én tehettem, én okoztam, ráadásul mindenféle értelemben, nem pusztán és nem is elsősorban azért, mert a magom megtermékenyítette a petéjét, ez pusztán fiziológiai ügy, semmi több, vagy ha romantikus akarok lenni, akkor szerelmünk gyümölcse, de hisz ő is akarta a szerelmet!, ő is akarta, hogy szeretkezzünk!, miért lennének hát hibás azért, amit mindketten akartunk?!, s ha ilyen egyszerű lenne minden!, de korántsem ilyen egyszerű, és milyen nevetséges oka van ennek is, mármint annak, hogy abortusz lett a vége, nem szerettem a gumit, de ez enyhén van mondva, *gyűlölöm* a gumit, utálok, nem bírom elviselni, időnként persze nincs mit tenni, föl kell húzni, mese nincs, de ha egy mód van rá, hogy meg lehessen úszni, akár a gyógyszer, akár a naptár, amellyel Pisztácia kapcsolatunk elején védekezett, akkor kihasználom az alkalmat, és nem húzom fel, annyira más, amikor a keménységed a hüvelybe sikosságától duzzad meg még jobban, s nem elképzelned kell a síkosságot, amit elképzelni úgyse tudsz, mert nem lehet, s milyen nevetséges az is, amikor a szeretkezés első csúcspontján, amikor már alig bírsz magaddal, mindenképpen belé kell hatolnod, muszáj, mikor éppen az a szép és szenvedélyes, hogy csak nagyon kevéssé vagy tudatos, valahol az agyad peremén, s akkor hirtelen eszedbe kell idézned, hogy figyelem!, gumi nélkül nem ér a neved, és azt az ostoba és ízléstelen kínlódást, amíg felerőltetik a vessződre, és ha nehezen megy, könnyen megtörténhet, hogy nagy erővel rácsapódik a makkodra, kicsoda élvezet!, és neked még mindig gyengédnek, mi több, szerelmesnek és szenvedélyesnek kell lenned, holott régen elment a kedved az egésztől, s legszívesebben itthagynál csapot-papot isten számára.

Csakhogy a naptáros módszer, mellyel, mint említettem, szerelmünk elején védekezett, rövidesen egyszerűen elveszítette értelmét, hiszen akkor, amikor minden pillanatban egymáséi lettünk volna, én legalábbis úgy éreztem, annyiszor beléhatolnék, ahányszor csak tehetem, s közben persze csak akkor hatolhattam belé, ha minden feltétel teljesült, és mondanom sem kell, hogy túl sok feltételnek kellett teljesülnie, ezért sétáltunk nagyokat a Fellegváron, és ezért találtunk egy idő után egy meghitt helyet magunknak, de télen persze csak sétálni lehetett, szeretkezni semmiképpen, ám amiről most szeretnék mesélni, az természetesen nyár végén vagy ősz elején történt, milyen jellemző, hogy erre sem emlékszem pontosan, ismét a Fellegváron sétáltunk, és valahogy ismét a helyiunkre keveredtünk, több bokor fogott közre egy fát, nem is közrefogta, inkább nekitámaszkodtak mind a hárman vagy négyen, nem volt pontosan megállapítható, túlságosan egymásba gabalyodtak ahhoz, hogy meg lehessen számolni őket, mindenesetre csodálatosan kapaszkodtak össze, úgy, hogy el is rejtse, senki nem sejtette, hogy ott vagyunk, mégis megközelíthető legyen a kis barlangocskák, melynek mintegy hátsó falát képezte a fa törzse, persze csak akkor mertünk idejönni, ha a környező tisztáson senki nem volt, ami elég ritkán fordult elő, hiszen itt kuttyát sétáltattak, gyerekeknek gügyögtek, fiúcskák fociztak harsány csatkiáltásokkal, nem szólva a szerelmespárokról, amelyek hozzánk hasonlóan egy csendes helyet kerestek, és olykor, ha a tisztáson senki nem volt, jóval előttünk meg is találták, mármint magát a tisztást, mert annak furcsa módon semmi kézzelfogható jelét nem tapasztaltuk, hogy a bűvőhelyünket is fölfedezte volna valaki.

Ebben a természet alkotta sátorban tettem a magamévá aznap estefelé is, még emlékszem a

végződő nyár szép színeire, a zöldre, mely ilyenkor a legerősebb, mintha még egyszer, utoljára összeszedné az erejét, majd meggyúl a klorofil a levelekben és a fűben, a fák és ágak barnájára, erre a gyönyörre körülöttünk, és a gyönyörre bennünk, mert az elveszített élvezetet, amely az előjátékból adódott volna, a vetkőztetés és a kezdeti gyöngéd, majd egyre hátrázottabb és elmélyültebb csókolgatás élvezetét pótolta annak az érzésnek az élvezete, hogy mi mindenki eszén túljártunk, és bármennyire is óvja a társadalom az úgynevezetten hivatalos kapcsolatokat, mi mégis megtaláltuk a módját, hogy egymáséi lehessünk, mert szeretjük egymást, és egymáséi akarunk lenni!, s annyira elragadt az élvezet, hogy elmentem, még mielőtt felhúzhattam volna a gumit, később felhúztam persze, de csak azért, hogy megnyugtassam, hál' istennek nem jött rá, hogy későn jutott eszembe, és mikor magamhoz tértem, felocsúdtam a varázslatból, akkor abban kezdtem reménykedni, hogy mint egy hónappal ezelőtt, most is szerencsém lesz, most sem esik teherbe, Isten, aki máskor soha, vagy csak egy rövid lelkifurdalás erejéig jut eszembe, ilyenkor mindig eszembe jut, most is velem tart majd, most is megsegít, Pisztácia nem esik teherbe, nem kell eldönteni semmit, következőképpen felelősséget sem kell vállalni semmiért, jaj de szép az élet, jaj de szép az élet, de sajnos nem így lett.

Vagy hál' istennek, ki tudhatná megmondani, mindenesetre nem így lett, az kétségtelen, nem jött meg, de én még mindig reménykedtem, mióta tartott a szerelmünk, fölborult a hormonháztartása, és olykor heteket késett, de most ez a remény is megcáfoltatott, egyre elszorultabb torokkal kérdeztem, hogy megjött-e, s a tekintetemben valószínűleg benne volt, hogy voltaképpen azt akarom kérdezni, ugye megjött, és láttam rajta, hogy ő is reménykedik, de egyre biztosabb benne, hogy nincs miben, nem jött meg, nem jött meg, válaszolta mindig, és eltartott egy ideig, míg végül rászánta magát, vásárolt egy terhességi tesztet, és másnap, amikor már félajult voltam az izgalomtól, és alig tudtam megállni, hogy ne rögtön ezt kérdezzem, ez sértő lett volna, hiszen először csak abban reménykedtem, hogy elkerültünk egy balesetet, de ahogy telt az idő, a remény egyszer csak megváltozott, s óhatatlanul azt kezdte jelenteni, ugye, nem lesz gyermekünk, holott azelőtt mennyit bizonygattam, hogy szeretnék tőle egy gyereket, de ugyanúgy laboratóriumi körülmények között bizonygattam ezt, ahogy ő is, hogy feleségül jönne hozzám, és *tényleg* nem akarok cinikus lenni, mert egyszerűen aljas voltam, s ezt muszáj kimondanom, és semmivel nem menthetem föl magam, nincs az az Isten, aki újból ártatlanná tehetne, mert mikor kiderült, hogy terhes, akkor nem ugrottam a nyakába, nem kaptam föl, és forgattam a levegőben, s így foroghattunk volna ketten, mint egy pár, amelyik *tényleg* gyermeket akar, és éppen ez a fiú és éppen ezzel a lánnyal, ő nem, mintha minden kisszerűség és aljasság belém költözött volna, megtartod, kérdeztem alattomosan, és erre nem tudhatott mit válaszolni, még nem tudom, válaszolta tehát, és nem hagytam abba, minden találkozásunkkor megkérdeztem ezt, akkor már elment a laptól, úgyhogy ritkábban találkoztunk, mint addig, hetente legfeljebb kétszer, még nem tudom, válaszolta mindig, míg végül egy teázóban beszélgettünk meg találkat, láttam az arcán, hogy attól tette függővé a döntést, hogy én mit mondok, szerettem volna segíteni rajta, de nem tudtam, megtartod-e, kérdeztem ismét, szinte láttam azt is, ahogy elszakad benne minden, hamuszürkévé vált az arca, és azt válaszolta, nem, és akkor már nem volt mit mondanunk egymásnak, elkortyoltuk a gyümölcsteát, elköszöntünk egymástól, és hazamentünk.

ZSIDÓ FERENC

Autóstoppal Európában

Dél-franciaországi kalandok

Igen, valahogy csak elindulunk Dél-Franciaország felé az én hippi Jack barátommal. Egy kis Seat visz. Gazdája negyvenes francia, kiköpött vénlegény, angolul alig pár szót tud, az sem angolul van. Igazából csak franciául lehet(ne) vele társalogni. No, ez kitűnő út lesz, ötszáz kilométer mély, kínos csöndben. Amint kiderül, mégsem. Franciánknak ugyanis sok mondanivalója van. Nem zavarja, hogy egy kukkot sem értünk franciául, mondja a magáét. Közben lelkesen gesztikulál, úgy véli, ezzel elősegíti a megértést. Ami engem illet, már az első mondatnál elveszítem a fonalat. Közben fájuk a kilométereket, amennyire a kis Seattól kitelik, átlag 130-cal megyünk, de ez a francia autópályán lassúnak számít, a szélső sávon vagyunk. Sofőröm mondó kedve nem fogyatkozik. Nagy nehezen kihúzó belőle, hogy nemcsak Lyonig megy, hanem egyenesen Grenoble-ig, vagyis egy attól délre lévő kisvárosig, Clelles-ig, öreg édesanyját látogatja meg ott. No, akkor mi is lemegyünk odáig. Jack nemsokára megkérdezi a franciánkat, nincs-e valami kajája, merthogy izé, erőst éhesek vagyunk... Aztsem tudom, hova sülyedjek szégyenemben. Nem semmi ez a Jack, hé! Az ilyenre mondják, hogy vastag a bőr a pofáján? Vagy csak egyszerűen élelmes? Mindegy, a megoldás megszületik, rövidesen félrehúzzunk egy benzinkútnál, franciánk kipakol mindent, mi szem-szájnak ingere. Most érzem igazándiból, milyen éhes vagyok. Szökik ki a szemem, de legalábbis lötyög az üregében.

A zaba után helyrepatanunk, mi is dumálni kezdünk, angolul, franciául, széles gesztikulációkkal, néha kész pantomim-előadásokat produkálva. Ahogy fogynak a kilométerek, egyre jobban összebarátkozunk.

Lassan ránk esteledik, Lyont rég elhagytuk, már több mint hatszáz kilométert csorgtunk lefelé. Időnként izgalmas kastélyok bukkannak föl, fájó szívvel intek búcsút nekik. Lassan megérkezünk Grenoble-ba. Gémberedettek vagyunk, alig bírunk kimászni a kis Seattól, a hosszú autókázás alatt berozdásodtak az izmaink. Sötét, kihalt városszáron állunk, igen, ez Grenoble. Hogyan tovább?

Na, hadd lássuk a rokont, Jack! Telefonszámod sincs? Nincs, de azt kikereshetjük egy telefonkönyvből. S azt pedig honnan varázsolsz elő? Egy hotelben például biztosan találunk, adja meg a tízpontos választ, s már lódulunk is. Fene jenkje, mindig kivágja magát! Nemsokára bele is botlunk egy hotelbe, a portás végigmér, elhúzza a száját, s kissé gyanakodva, de ideadja nekünk a könyvet. No, hadd lássuk csak. A nevet hamar megtaláljuk, éppen hárman viselik Grenoble-ban. No, melyik lesz az? Honnan tudnám! De hisz oda van írva a név mellé az illető foglalkozása! Miért kéne tudnom, mivel foglalkozás a bátyám? Ez nekem már sok. Egy egész napos hányódás után pláne. Mást nem tehetünk, leírjuk mindhárom telefonszámot, címet, persze az én noteszomba, neki nincsen, mert hát az

meg minek. Felhívjuk egyiket a másik után: egyikük sem vállalja a Jackkel való rokonságot.

Igen, kérem, így foszlanak szét a puha ágyas álmok... Mihez kezdünk magunkkal?, nézek rá morcosan. Semmi gáz, öregem, veregeti meg a vállamat, kinézünk valami jó kis helyet, megalszunk, s reggel majd meglátjuk.

Ismét a külváros felé vesszük lépteinket, én valami parkot, bokrot keresek, ő valami épületre esküszik. Gőzöm sincs, hogy képzelel el. A tetején, te marha, mondja kedvesen, egy lapos tetejű épület tetején! Addig van baj, amíg feljut az ember. Kissé fanyalgok, hideg lehet, közel vannak az Alpok. Dilis vagy, nem érzed, milyen langyos a levegő? Igaz, hogy az Alpok nincsenek messze, de délen vagyunk, jóember! Be kell látnom, ma este már másodszor, hogy igaza van. Mialatt eképp csevegünk, Jack kitartóan vizslat. Úgy látszik, eredményesen, mert egyszer csak rámutat egy épületre: na, ez nekünk való! A házához kerülünk, viszonylag alacsony, ha

minden igaz, iskola, körben tömbházak vannak, melyek jóval magasabbak. Melléje állunk, én nyomban bele is lépek egy kutyaszarba, amit jó jelnek veszek. A környék kihalt, akcióbba lehet lépni. Jack felmászik, én felhajigálom a zsákokat, aztán magam is felkapaszkodom. Elhelyezkedünk kényelmesen, beburkolózunk hálósájkainkba, fejük alá párna gyanánt betesszük zsájkainkat, s azzal jó éjszakát! Királyi módon alszunk, fázsáról szó sincs. Pihenten, jókedvűen ébredünk, a környező tömbházak ablakából látni vélünk egy-két csodálkozó tekintetet, de gond egy szál sincs. Megismételjük az esti procedúrát, Jack leszökik, én leeresztem neki a zsákokat, gyorsak kell lennünk, mert most már elég sokan járnak az utcán. Mit mondjak, jók lennénk betörőnek! Olyan simán elintézzük mindent, hogy az gyönyörűség! Így, verőfényes reggelen nem is néz ki olyan ramatyul ez a város.

Igen, minden jó lenne, ha... Annyira éhes vagyok, hogy azt már kimondani se lehet,

csak elhallgatni. Egy kurva vasunk sincs, ez hervasztó. Jack előkaparja a telefonkártyát, van még néhány egység rajta, s már elindulna egy fülkét keresni, mikor váratlanul, elkecseregett ötletem támad. Hé, te, szólok utána, add csak ide a kalapod!

Épp egy szupermarket közelében vagyunk, Jack rongyos, bűdös kalapját lete szem a földre, ráülök a hátizsákomra, s énekelni kezdek. LGT, Fonográf, Illés, Omega dalokat, a régi kedvenceimet. Átélessel, hangosan. Lehet, nem tudják, de majdnem szép hangom van. Aki nem hiszi, keressen fel, bebizonyítom. Szóval, énekelgetek, az emberekre még véletlenül sem nézek. S mit ad Isten, gyűlni kezd a pénz a kalapban. Apró fémpénzek koccannak egymáshoz. Egyre bátrabb, felszabadultabb vagyok, hangom egyre csengőbb. Már felnézek, megköszönöm az adományokat. S higgyék el, egy percre sem érzem megalázónak a helyzetet, nem gondolok arra, hogy hű, de lecsúsztam, s hogy szégyen, meg hasonló marhaságok! Nem, sőt, határozottan feldob a dolog. A gondolat, hogy kihúzóam a csávából magam, felvillanyoz. S pláne, magyar dalok segítségével! Kell ennél nagyobb öröm? Hölgyek jönnek, mialatt pénztárcájuk után matatnak, rám mosolyognak, dagadozik a mellem. Én is vigyorgok, szinte férfiként. Alig fél órát van távol Jack, s én addig egy jó marék aprópénzt koldulok össze. Mit koldulok: énekelek! Hisz a pénz produkcióm jutalma, nem egyéb! Ezt ne felejtjük el, kérem! Egészen büszke vagyok magamra, Jack is elismerően bólogat. Megszámoljuk a szerzeményét, legalább három napra való kaját lehet vásárolni belőle, annyi összejött. Ez igen, táti! Prima pénzszerzési lehetőségre akadtam! Na, azért ne gondolják, hogy ott-hon is kipróbálom, de a mostani egy olyan alkalom volt. Különben is, szükség törvényt bont (vagy örvényt?).

Vásárolunk, aztán zabálunk. Igen, így. Utána megpendülve pakolunk össze, a megmaradt pénzen megosztozunk. Dél van, most már igazán ideje lenne eldönteni, hogyan tovább. Én az Alpok felé mennék, ebben végre biztos vagyok. Elképzelem, meg is osztom Jackkel, bólogat. Akkor elválnak útjaink, pajtás, mondja aztán, egykedvűen, közömbösen. Sejtettem, hogy ez fog következni, most mégis rosszul esik.

Hát akkor viszlát. Viszlát, haver. Címet nem cserélünk, abban sem vagyok biztos, hogy van neki, vagy, ha van, tudja. Kezet rázunk, ő egyik úton, én a másikon. Így van rendjén. Nem vagyunk összekötve. Úgy látszik, alapjában véve megrögzött magányos farkasok vagyunk.

Igen, irány az Alpok. Egy ideig bámulom a térképet, nem tudom eldönteni, Albertville felé tartsak-e, hogy láthassam a Mont Blancot — ha meg nem mászom —, vagy keletre, Olaszország irányába. Végül, mivel Svájc felé úgysem mehetek (külön vízum kell oda), úgy határozok, hogy Briancon felé veszem utamat, s a francia—olasz határvidék alpesi tájait bóklászom be.

Integetek, sajnos, az autók többsége tele van, nem is annyira emberekkel, mint csomagokkal. A hátsó üléseken mindegyre hatalmas pakkokat látok. Ilyenkor hiába a jóindulat. Látszik, hogy kimondottan kirándulós zóna ez, az emberek fel vannak máházva, járják a hegyeket. Briancon egy kis

>>>>> folytatás a 12. oldalon

>>>> folytatás a 11. oldalról

hegyi település, olyan 1800 méteren, egészen a határszélen, turistaparadicsom, minden, amit akarnak.

Végre felvesz egy házaspár, tiszta jó, hogy egyedül vagyok, van egy jó adag csomagjuk a hátsó ülésen is, de összebb nyomkodjuk őket, valahogy bepréselődöm melléjük. Környékbéliek, nagyon kedvesek, amikor kiderül, hogy franciából alma vagyok, gond nélkül átváltanak angolra. Olaszföldre igyekeznek, Brianconban csak néhány órára állnak meg. Süteménnyel kínálgatnak, mindenfelét kérdezgetnek, egészen jól érzem magam körükben. Egyre közelebb járunk a hegyekhez, az út kanyargóssá válik, itt-ott ködfoltok vannak, a távolban hóborította csúcsok látszódnak. Hű, ennek fele se tréfa! Csak lassan haladunk fölfelé a serpentineken, egyre hűvösebb lesz, felhők közé érünk. Ez igen! Grenoble-ban még tiszta volt az ég, itt meg mintha havazni akarna...

Ahogy tovább emelkedünk fölfelé, lassan faképnél hagyjuk a felhőket, kristálytiszta, verőfényes alpesi időjárás fogad. Őlébe is csüccsenünk nagy hamar. Itt már kopárak a hegyek, több helyen gleccserek síkognak. Egy magaslaton vaskos erődítményt pillantok meg. Igen, bólogatnak franciáim, ugye milyen szép? Az egész francia Alpokat átfogó régi erődítménylánc egy szeme. Hadászati jelentőségét viszonylag rég elveszítette, mára inkább turistalátványosság. Már ott is vagyunk Brianconban, rengeteg autó, olaszok dögvél, mozgalmas élet. Elbúcsúzom taxisaimtól, nyakamba veszem a zsákom, s megindulok egyfelé. Izgalmas városkának tűnik. A központi sétálóutca fentről indulva a völgybe visz, a lejtő meglehetősen nagy, macskaköves út, régi házak, kutak, díszcsatornákat, tiszta víz poroszkál benne, csillogó szuvenír-üzletek egymás mellett, zajongó, vidám tömeg. Egészen jó a hangulat. Szóval ilyen egy alpesi paradicsom? Mit mondjak, nem rossz! Talán az ódonág fog meg leginkább, az, hogy érződik, itt a hegyi turizmusnak századokra visszanyúló hagyománya van, ezt mutatják az épületek, az utcák. Ez az első település, amit ilyen magasban meglátogatók, korábban a hegyvidékhez csupán fenyőfabarakkokat, menedékházakat voltam képes társítani, ezek a kemény, ízléses kőházak egészen meglepnek. Lassan megszokom a levegőt, már nem fázom, s mit mondjak, kezdem primán érezni magam, sokkal jobban, mint Párizs koszos ege alatt.

Sajnos, mint minden eufóriának, egyszer ennek is vége szakad, eszembe jut, hogy éhes vagyok, és máris átkozni kezdem gondatlanságomat, amiért Grenoble-ban nem vásároltam be, itt nagyon drágaság van, össze-énekelt aprópénzem maradéka úgy elme egy maroknyi kajára, hogy észre se veszem. Elhúzódom egy csöppet a forgatag elől, kiapaszkodom a közeli hegyoldalba, s nekilátok kajálni.

Miután éhem úgy-ahogy elverem, bedugom hátizsákomat egy kidőlt fenyő alá, előkapom fényképezőgépet, s újból neki-velkedek Brianconnak. Persze, az erődítményt kéne megfirolni. Elég magasra fölpolcolták, egy kiálló, félig letarolt sziklaszírtre. Néhány turistát látok fölfelé araszolni, a kényelmesebbje visszafordul, pedig igazán

nem nagy kunszt fölmenni, kövekből rakott lépcsőzet vezet föl, öles falak, bástyák, itt-ott egy-két omladék, tán szándékosan, a nagyobb autenticitás kedvéért meghagyva. Gyönyörű kilátás nyílik a völgyre, az elagott délután lanya napsütésében készítek is néhány képet a vidékről, egy-egy hegyoromról, madártávlati bővületet a településről. Sűrűn vannak az erődítmények, szabad szemmel ide látszik a következő. Télen hogy fűtülhet itt a szél! Jön, hogy kiáltozzak egy sort, jól esne kiengedni feszültségeim, örömeim. No, azért mégsem teszem, gondolom, sejtik, miért. Innen, az erődítmény tetejéről rálátok az egész településre, még templom is van, no, akkor mégsem lehet annyira mesterseges cucc, mint első látásra tűnt, valóban, lent a völgy alján néhány lakóházat, s az azokhoz tartozó bizserákat pillantok meg. Egyébként a városka főút menti része nem hosszabb pár száz méternél, utána megint vaskos, komor sziklák következnek, mintha mi se történt volna, mintha ember még soha nem tette volna lábát erre a vidékre.

Átmegek ismét a szemközti hegyre, ahol a zsákom is van, készítek egy képet az erődítésről, aztán nekilátok egy alkalmas helyet keresni a sátorveréshez. Elvégre aludni is kell valahol! Az oldal, amelyen járok, kőomlásveszélyes, épp ezért nagy munkával teraszokat alakítottak ki rajta, amelyeken a lavina zúdulása meglassul, s melyeket természetesen fákkal ültettek be: fenyők mindenfelé, hosszú, rendezett sorokban. No, egy ilyen teraszt szemelek ki magamnak (máshol a meredek sziklák között művészet lett volna a sátorozásra alkalmas helyet lelteni). Félreugdosom a köveket, fenyőtobozokat, s nekilátok a sátorveréshez. Biztonságban érzem magam, mert a fenyősav elég sűrű ahhoz, hogy lentől ne láthassanak meg (különben is nemsokára szürküldök), kőomlástól pedig nem vagyok hajlandó tartani. Ahogy a nap lassan lefelé bandukol, még hűvösebb lesz. Persze, hűvösségről csakis a párizsi hőmérséklethez és az én gyatra ruházatomhoz viszonyítva beszélek. Vékony, nyári hálósák van nálam, még a sátram is szimpla falú, így természetesen nagyon könnyű, ám szigetelésileg nulla. Fölkapok magamra mindent, amim van, vagyis a pulcsim alá mindhárom pólómat, tréningem alá pedig a rövidnadrágomat. Ekképp nekikészülve beburkolózom hátizsákomba, s a már ugyan-csak satnya fényben böngészgetni próbálom a térképet. Az, hogy teljesen pénz nélkül vagyok, leloomboz, lassan véget kell vetnem császkalásaimnak. Észak-Olaszország még bele kell férjen a képbe, azon éten is végigmegek, hisz amúgy is útba esik hazafelé. A Torino-Milánó-Verona útvonalon kéne haladni, onnan át Ausztriába, aztán Magyarországra, aztán... Ej, csak nem támad honvágyam? S ha igen? Ki törődik vele (rajtam kívül)? Persze, ha nem így jön össze, az se gáz. Egy pár napig még biztos kihúzó azzal a kajával, amit most vettem, persze, nagymértékben számítva az emberek jószágára, s burjánzó koldulási hajlamomra... Ej, de szép az élet!

Bosszúsán félrehajítom a térképet, amúgy is beesteledett időközben, s durmolok. Azalatt legalább nem érzem az éhséget. Reggel felé kutyamód kezdek fázni — addig a három rend ruhám megtette a magáét —, így hát a nappal együtt kelek, tornázom, kezimmel csapkodom magam, aztán egy vá-

ratlan ötlettől vezérelve nekilátok hegyet mászni. Mit ad Isten, néhány méter után ráakadok egy turistaösvényre, melynek mentén még jelzések is vannak. Ez igen! Így még az olyan amatőr alpinisták sem tévednek el, mint én. Kellemes az út fölfelé, nem túl megerőltető, vaskos gránittömbök, itt-ott egy-egy nyeszlett fenyő. Sok turista járhat errefelé, a kövek, sziklák fénylenek a kitaposottságtól. Így, kora reggel nem találkozom senkivel, de őszintén szólva nem is bánom. Már vagy negyven perce caplatok fölfelé, el is unom kissé, immár totál be vagyok melegedve, hajnali fagyosságom csak ködös emlék. Itt-ott meg-megállok, óvatosan leleskelődöm a hegyről. Tágul a kilátás, lassan rálátok az egész vidékre, szemközt büszkén pöffeszkedik a brianconi erőd, tovább a társai. Még csak a derekánál járok a hegynek, biztatgatnom kell magam, hogy vissza ne forduljak. Nem illene. Ha már idáig feljöttem... Egyre nehezebbé válik a terep, az ösvény szeszélyeskedik, már kitaposva sincs annyira, úgy látszik, másoknak is megfordult a fejében a visszafordulás kényelmes gondolata, mi több, egyeseknél a gondolatot tett követte. Csak azért sem pihenek meg, döntöm el lihegve, micsoda nyámnyla székel legény lennék, ha nem tudnék megbirkózni az Alpok eme szelíd darabkáival sem? He? Korholom magam, pirulok. Aztán ezt is abbahagyom, mert elvonja figyelmemet a környezetről. Pedig épp azért vagyok itt, épp azért korholom magam, mert kényelem azt sügta, ne fordítsak annyi figyelmet a környezetre, inkább... S a végeredmény mi: ha nem korholom, nem figyelek, ha korholom, nem figyelek. Egyre megy. Nofene. Hű, hogy elbonyolítom a dolgot! A fenébe is, tényleg nem tesz jót az egyedüllét! Tiszta szerencse, hogy lassan felérek a csúcra, az aztán elhessegeti minden fölösleges gondolatomat. Kösz, haver! Te aztán megérdemled az ittléted!

Mit mondjak, látok egyet s mást, az is élmény, hogy fent lehetek, de erről most nem kívánok mesélni, úgyse lehet, csak kínlódnék, s maguk pedig röhögnének. Azt már nem! Ekkora szívességet nem teszek maguknak, hiába rágták el idáig firkálmányomat.

Lefelé jövet megpillantok egy merész fát egy szirt oldalában: gyökereivel bőszen kapaszkodik, ő maga azonban teljesen a levegőben van. Mit a levegőben: a semmiben! Így kell mondani ezt, kérem! Vagy még ígyebbül! Megtetszik a szegény pára, milyen elszánt, csöppet se reszket, szemmel láthatóan nincs tériszonya, még az sem kizárt, hogy totál élvezzi helyzetét. No, lássuk, hol ess bé! Nagy óvatosan felkapaszkodom rá, naná, persze azért, hogy megérezzem, milyen a semmi fölött, netán épp benne lebegni. Kissé görcsös vagyok, ami ugye nem nevezhető lebegésnek, de azért élménynek megteszi. Amikor kissé fölenged bennem a félsz, s egyik kezemmel el merem engedni a fát, egy-két fényképet is készítek a környékről. Lefelé is vetek egy röpke pillantást, szinte élvezem a dolgot, ha lehet az iszonyatot élvezni. Aztán levaszkolódom. Szinte szaladok lefelé az ösvényen, a völgy magába húz.

Gyorsan összerámolom cókómómat, falok is valamit (így, szó szerint), felpillantok a napra, lassan dél lesz, ideje útra kelnem. Irány Olaszország! Lebattyogok az útestre, csakhamar Briancon végéhez érek, kiírok egy Torino táblát, s várom a jóakaratot...

VÁRI CSABA VERSEI

Fák

mint ideg-lombozat
mint ha egy-egy ember álldogálna

s nem volna se teste se árnya
csak ami izzít belül

s a röntgenképre kimerevül
csak fehér és fekete

a lég az ég ág-erezete —
mint ha egy-egy ember álldogálna

s nem volna csak ezer idegszála
s tűrné hogy végképp önmaga
(ezüst holdfény hull a fákra)
mint ha álom járna
vagy ha ballada

Szeretők

álmokban járó
volt szeretők

vissza —

boldogok akik találkoznak
vonzva-taszítva

adva mindenük egyetlen
éjszakára s visszavéve
szajhák

cserélik így mosolyuk
és szívük alját

álmokban járó
szeretők szívverése

hallik

boldogok akik találkoznak
hajnalig

Nap-Hold

ott kell legyen a kezed
a nő combján ölén

valamiféle bizonyágképpen
ha el is van fordulva

úgy tanuld meg
(neme izgat újra)

hogyan előbb magad
és magadon által

igen kettős kinnal
kettős lemondással

ott kell legyen a szó
igen — nem

előkészítetlen pontosan
ahogy a vonal fut a gerincben

nap-hold ívek között
a bőr melege a rés

ahol tovább jutsz
ahová való a teremtés

nincs nap se éj se menedék
a test előtt a test alól
(falkába verődő kutyák
vonyítanak valahol)

Majdnem egészen

Éget a szó kívül-belül.
Amikor a legnehezebb.
Feszül az ég, a test,
az ideg-erezet.

Szemközt egy fehér papírlap —
a seb.

Kicserepezett lélekkel
világot róni napban-szélben
a lét falára. Törvényt.
Majd feladni azt is szépen.

Majdnem egészen
S míg testre tapad az ing a láztól,
emléket vinni emberül,

amíg kifehérik a lélek.
Hej, cudar élet!

Éget a szesz
kívül-belül.

Dél

túljutni tárgyakon testeken
a pórusok felezőidején legalább
ennyi adatott volna
de mintha másegyébb és minden
más itt van méri önmagát
vers és napóra

körbejáró pálcák s középpütt
se túljutás se tárgyak se testek
csak az az árnyék
dőlt el mint a dolgok előbb-utóbb
s mintha csak a vers tolódná el
ha középre állnék

(vers)

Karácsonyi Zsoltnak

part a víz a sárga folt
a szem mögül a résen
pedig csak őszi árnya volt
a képnek mindenképpen

a part a vers az éjszakák
a túl korai alkonyat
nélkülem mozdul a kabát
és vele egy fél konyak

az év a nap a hold megint
a zöld között a barna
valami őszi útra int
a tájat összehajtva

a test az éjben sárga folt
ezüst-vékony fonalát
valaki aki áthajolt
kezében tartja odaát

Készülődés

Hol volt még az ősz,
a készülődés? Lángolt a nap.
Sejtjeink barnán nevettek
a bőrünk alatt.

Mondtam: a hold kerekül.
Seholse voltál egyedül.

Sehogysa hittem, hogy nélkülöd.
Aztán az első

falevél majd a többi.
Rozsdafolt volt az erdő

madarak szárnyai alatt,
szemved növekvő égdarab.

Adhattan volna-e...

Adhattam volna-e más álmot,
ami nem hasonlít reám,

más napot, más szerelmet,
ami nem süt át a ruhám?

Mint babonát,
adod-e tovább?

Mondhattam volna-e szebben:
jó éjszakát, ahogy lehullt az ing,

ahogy a holdszak kitelt
tenyerem vonalai szerint?

Majd, ha szököve,
megőrzöd-e?

Ötperces óda

A gázégő kilobban
Egyre kevesebb az idő szeretni.
Neked tanulnod kell,
nekem dolgoznom naphosszat,
azon is, hogy vagyunk, hogy legyünk,
szelidíteni a holnapot,
amiért mindent tőled kapok,
amiért tied mindenem —
kimért öt percek örök igaza,
intelem

szavak szigora
ellen.
Egyre később kerülnék haza
s mire kimelegszik a szoba,
már nem tudjuk,
hogy a fáradtság vagy a félelem fektet-e
össze,
pucérra tárt életünk párnaköze,
szemérmetlen,
papír fölé hanyatló
hajnalok

pírja.
Ki kellene menni sörözni,
várnak barátaink,
de kezedből már
álmosan esik
ki a kölcsönkért könyv,
fáradtan-fehér az ing,
kezedben füstölgő cigarettacsikk
szunnyad. A kávéspohár
még őrzi ívét ajkad
vonalanak.
Hosszú volt a nap
és hosszú lesz az éj,
hosszúra nyúltak az árnyak
is, de imé
lelkessé tetted a szavakat,
dicsérve vagy, vagyunk, szerelmem,
dolgok legvégső oka.
Vállamra hull elalvásod ága,
gyülekeznek a forró szemhéj alatt
és szárnyra kelnek
az álmok. Mosolyog a
világ

benned.
Mit mondjak még?
Szeretlek.

EGYED PÉTER

Madonnák, porban

regény (részletek)

Hazatérés I.

"Őket Árész, ezeket sürgette
bagolyszemű Pallasz
s Rémiület és Riadás, meg Érisz,
ki mohó az ölésben
férfiölő Árész nővére s társa a harcban,
kezdetben kicsi, úgy vértelkedik: ámde utána
fővel eget verdes, noha földön
lépked a lába.
Ő az egyenlőn szörnyű vizsályt
bevetette közéjük,
míg a tömeg közt járt, szaporítva
a férfit-jajszót.
(Homérosz: Íliász)

A robbanás után kikapaszkodtak egy keskeny, ámde igen jó karban tartott útra. Schenk előzőleg megnézte, hogy ez az egyetlen lehetőség, az egyetlen út, amelyiken valamennyire is védeni tudják magukat. De visszagondolva az addig megtett útra, azzal is tisztában volt, hogy — bármennyire is jól felszerelték magukat — mégiscsak a végén vannak a készleteiknek. Axmann, aki mindig mindent számon tartott, valamilyen atavisztikus, ámde jól megalapozott félelmében, hogy egyszer úgyis csak pőrén maradnak, megerősítette, hogy valóban, alig néhány tár tartalék lőszerük van, a géppuskához szinte semmi. A benzin ötven kilométerre elég, keverék már csak egy lángszóróban van. De az őrmester tudta, hogy ezen a vidéken van Kesselring — valamilyen tározó mellett —, a Kesselring törzse meg a visszavonuló elit alakulatok számára előkészített erődrendszer, tele tartalékokkal, ezt a magafajták, a törzs meg a Wolff tábornok legényeihez közel állók mindig is tudták. Valamelyik térkép szélén volt is egy hevenyészett vázlata, s nagyon is jól tudta, hogy azon a vidéken járnak. Csak meg kell találni a helyet. Húsz kilométert sem mentem azon az úton, amikor megálljt intett. Ott éjszakáztak a csapat szállító oldalához ragadva. Hajnalban aztán immár a dombgerinc másik oldalára kanyarodtak le, s amikor felszállt a köd, elkezdtek szemlézni a völgyeket, dombokat, hegyeket. Elsőnek Jaeger jelezte, hogy valahol víztükrörnek kell lenni. Aztán összeállt a kép, egy nem is túl távoli hegyoldalban meglátták a 120-as nagy hegyi ágyúk körbefutó síneit meg mozdonyait, alattuk a bunkereket, meg a páncéltájkát a hegy oldalában. Arra indultak tehát, s még mielőtt a Henschelből végképp kifogyott volna az üzemanyag, el is érték az egyik raktárat. Csodák csodája, még őrség is volt. Néhány katona lézengett a páncéltájkát előtt, csak intettek, hogy vigyenek el mindent, amennyit tudnak. A dolognak ez a része tehát megoldódott. De a másik nem: az *il bel paese* békés elhagyása. Megtudták, hogy a legközelebbi nagyobb város a híres Cortona, ahol ugyan nincs német őrség, de partizántevékenység sem, mert a lakosság magatartását a Bourbon őrgrofik elég békésre hangolták, nagyobb csetepaté nélkül akarták megúszni az egészet. De Schenknek és legénységének — Delius őrnagy halála után

— semmilyen, de semmilyen illúziója nem volt már, nagyon is tudták, hogy amennyiben el akarják hagyni ebben az alakzatban Itáliát, igazán leleményes megoldáshoz kell folyamodniuk. És a megoldás már megvolt a Schenk fejében, csak a formája hiányzott.

Az úton lassan ballagott egy ember. Ormótan zsákot cipelt a hátán, abból meg valami gallyak ágaskodtak elő. Ágat szedett a szerencsétlen a gáz, szederindás erdőben. Lassítottak, majd megállottak mellette. Schenk feléje nyújtotta a kulcsát, mire a sárgásbarna arcú, ráncos, törődött ember hátrahőkölt. Aztán mégiscsak visszaóvakodott és elvette a konyakot, jól meg is húzta.

— Hova valósi? — kérdezte az őrmester semleges hangon, hogy el ne riassa.

— Ide, Cortonába.

— Hogy élnek az emberek?

— Háború van, szegények.

— És most mit csinálnak?

— Hát — esküvő van, az őrgrofik lányát veszi feleségül Franco-Matteo, a polgármester lánya.

Odanyújtott neki egy fél kenyert, de az őrmester már a mozdulat pillanatában megértette, hogy a legjobb úton járnak, akkor fognak tudni eljutni tirolai pátriájukba, ha sikerül elrabolni a menyasszonyt, a legősibb recept szerint, mert csak ez és semmi más nem fogja az érintetlenségüket biztosítani. Ismét csak az ősi recept szerint. Ha sikerül kellő ideig magukra ragasztani a menyasszonyért induló csapatokat, megértetvén velük, hogy semmi bántódása nem lesz a lányoknak — nos, hát ennél jobb védelmet senki nem biztosíthat nekik. Most már csak a rajtaütést kellett a megfelelő alapossággal megszervezni, de hát Otto Schenk tudós volt ebben, évekig sulykolták ezt beléjük az első ejtőernyős hadosztály rohamkülönítmény-kiképző iskolájában, majd egy olyan központban, amelyről maga sem beszél szívesen, de ahol — végül is — a "leghatékonyabb" módszereket elsajátították. Megállította tehát a Henschelt, elővette a térképtartót, hosszasan nézte a Santa Margherita da Cortona katedrális alaprajzát, és a tőle telhető tisztai alapossággal elkezdte berajzolni a tervet. Tudta, hogy iszonyatosan kevesen vannak, és hogy néhány percen, a meglepetésen és a jól előkészített csapdán fog múlni minden. Aztán elkezdte magyarázni.

— A katedrális — szerencsénkre — felülről vezet le az út. Megvárjuk, amíg mindenki bemegy és elcsitulnak. Akkor Stichler és Jaeger leszaladnak és oldalt bemennek a sekrestyébe, azon át pedig a szenteltvíztartóhoz, onnan begurítanak két füstgránátot. Visszaszaladnak a templom elé, addig mi is odaértünk a térre. Pauleit és Kriegsmann a pisztolyokkal a templomkaputól három méterre párban állnak fel, fegyverzetük pisztoly. Mindenkire löttök, aki ellenállni próbál, elsősorban a legényekre. Feltételezem, hogy a menyasszonyt fogják először kimenteni, azt én kapom el, utána pedig fel a kocsira. Ha mindenki kint van, Stichler és Jaeger megint megfüstölik a templom elejét. Axmann, a géppuskánál, elereszt egy-két rövid soroza-

tot. Kronométerrel ki van számítva minden, ha valami nem sikerül, tombolunk. Az egész nem tarthat tíz percnél tovább.

A katonák szótlanul hallgatták, mindenkinek az arcára kiült az a vakvilági fegyelem, és átváltak azzá az összeszorított állkapcsú, figyelmes és megvető kifejezésű maszkká, amelyet az őrmester olyan jól ismert, és amelyben jobban megbízott, mint magában. Árész visszafogott, vad arca volt ez. De ő is furcsa metamorfózison ment át: a katonák meglepődve látták, hogy a kistermetű, szinte görnyedt őrmesterből kiválik egy feszes katonatiszt, akit addig nem volt alkalmuk megismerni. Felugráltak a kocsira, Waetzoldt gázt adott, majd egyenletes tempóval elindította a Henschelt.

Körülbelül fél óra alatt értek el a megadott helyre, jó rálátás volt a katedrálisra. Akkor értek be az utolsó, késlekedő cortoniaiak a térre. Stichler és Jaeger elindultak a gránátos zsákkal a tuják között.

— Fiúk, ez most gáz lesz, nem fagyalt — ez volt Schenk utolsó hadparancsa.

Ugo de Bourbon őrgrofnak, Cortona örökös urának minden rokona és barátja azt tanácsolta, hogy az ilyen háborús időkben esküvőt tartani alapos istenkísértés, és ha egy mód van rá, meg ne próbálják. *Il Marchese Ugo* és legfőképpen a felesége, Nina, továbbra sem ezen a népi véleményen volt (és aztán alaposan csalódtak is), — és nem csak azért, mert mind a lányuk — Maria-Giuliana —, mind lévendő vejük — Franco-Matteo — igen heves vérfű fiatal teremtés volt, aki bármelyik pillanatban képes lett volna megajándékozni őket egy kis unokával, nem. Mindketten hithű katolikusok voltak, akik úgy gondolták, hogy a háború utolsó hulláma elsősorban őket kaphatja el — a szó nagyon is fizikai értelmében —, őket söpörheti el, és nem a fiatalokat, akik inkább számítnak még Isten bárányainak. Emellett a márki még azt is megfontolta, hogy a sógora-lévendő, a vidék legnagyobb bor-, dió- és gesztenyekereskedője — Cortona környéke közismerten ez utóbbiakról volt híres —, ha személyében nem is, de vállalkozásában és rokonságában bizonyára túléli a vihart, és mintegy háló feszül majd ez a vállalkozás és rokonság az ifjú pár alatt. Egyszóval a márki úgy vélte, hogy Istennek a leginkább tetsző dolog az lesz, ha ő biztonságban, azaz feleségként tudja maga mellett szeretett leányát, Maria-Giulianát, aki fizikai szempontból már semmit nem örökölt lombard őseitől, teste teljesen szeretett feleségéé, Nináé volt, örökölte viszont a lombard ésszt, hidegvérűséget, keménységet és azt, hogy — ha már nagyon kellett — pillanatok alatt fel tudta mérni a helyzetét, az élethez szükséges helyes döntés meghozatala végett. Előrelátó is tudott lenni, ha akart, ám — sajnos — az *umber* ravaszságból nem sok szorult belé.

Az orgonazúgás jótékony hangjában a csapat szállító is lassan legördült a térre. A katedrális kapuja még nyitva volt. Kiugráltak a Henschelből, a géppisztolyokat az oldalukhoz szorítva. Akkor érte őket az első meglepetés. A templom jobb oldalánál, a fenyők közül kivált egy fekete reverenda, kocsarat lóbálva lassan a kapu fele tartott. Az őrmester ocsúdott fel először. Odarohant, ol-

dalról elkapta a fiatal plébánost, befogta a száját és leszorította a földre. A kosár leesett, a kalácsok, sonkák kigurultak. Kriegsmann is észbe kapott, ő is odaszaladt, s intett az őrmesternek, hogy fedezze, de közben Jaeger is fedezte őket, s amíg Schenk a kocsí felé hurcolta a papot, visszakapkodta a kosárba a földre szóródott javakat. Benyomták a reverendást a kocsiba, Waetzold szorította a torkát, visszafutottak. Ekkor rezdült meg a templomkapu, s hallották meg a két tompa dubbanást, aztán a kiabálást meg a sikoltozást. Néhány pillanat múlva az összegörnyedve szaladó Stichler és Jaeger is megérkezett. A templomkapu ekkor kivágódott, s ekkor érte őket a második meglepetés. Két vadul hadonászó Wehrmacht tiszt jelent meg, és mellettük tódulni kezdtek a vénasszonyok. Két pisztolylövés. Pauleit és Kriegsmann habozás nélkül fejbőlőtték a tiszteket, majd a tömegen át befele rohantak. Megszólt Axmann géppuskája, és aki kint volt, habozás nélkül hasra vágta magát. Schenk kétségbeesve hallotta, hogy a templomban is lövöldözés van, de abban a pillanatban rájött arra is, hogy ez csak a két pisztoly. Aztán csak jelentek a katonák a visongó, verdeső fehér csomaggal, átrohantak a téren, Stichler és Jaeger elgurították a megmaradt füstgránátokat. A Henschel kisvártatva elindulhatott rángatózó, vinnyogó terhével kifelé a Santa Margherita fölé magasodó úton.

Mindent meggondolva és megfontolva kitűzték tehát az esküvő napját: 1944. szeptember 15-ét, meggyönt és megáldozott mindenki a családból, összekészítették a vendégséghez éppen csak szükséges ennivalót. Nem akartak visszaélni a háborús idők szellemével, de azt is meggondolták, hogy a város lakossága szívesen venne már egy szórny ünnepséget meg vendégséget. Úgy gondolták, hogy a Signoria épülete megfelel majd a célnak. Hogy nagyobb biztonságban legyenek, meg hogy a hivatalosság valamilyen látszatát is megőrizték, meghívták a firenzei német hadparancsnokság két tisztjét is, akiket jól ismertek, s akik a *Kunstschutz* — ez volt a híres műemlék-kommandó neve — megbízásából gyakran megfordultak Cortonában is, képek után szaglászva. (Az értékeiből persze már régen eldugták egy *ricovero*-ban, az Isola Maggiore egyik elhagyott csónakházában. Tudtára adták mindenkinek, hogy a megfelelő napon kúrtzó fogja hívni a templomba a népet. Vasárnap tízkor aztán meg is szólt a kúrtzó Cortona terein, s a meghívottak merészebbje el is indult a Santa Margherita felé. Különös idő volt, de a cortonaiak számára nem szokatlan, egymást kergették a felhők, és a párás levegőt olykor-olykor áttörte a még mindig erős nap pásztázó fénye.

A márkai és a kereskedő családja négy kocsin hajtottak fel a katedrálishoz, amelyet előző nap már szerényen feldíszítettek a környéken található lilás virágokkal, amibe mindenki befűzte azt, amit az otthoni kiskertben még megtalált. Ugo marchese és Nina az oltárnál fogadták a vendégeket, akik két sorban mentek előre és aztán a falak mentén vissza, a sokszázados családi sorrendben beültek a padba. Megzendült a harang és az orgonán is felharsant Vivaldi zenéje. Maria-Giuliana és Franco-Matteo is odaállottak az oltár elé. Mindenkin erőt vett az a csendes meghatottság, részben azért is,

hogy azt gondolták, ezzel a szép esküvővel kezdetét veszi a háború vége is. Már csak a papot várták, a kedves Padre Don Pierinót.

Az orgonazúgás jótékony hangjában a csapatszallító is lassan legördült a térre. A katedrális kapuja még nyitva volt. Kiugráltak a Henschelből, a géppisztolyokat az oldalukhoz szorítva. Akkor érte őket az első meglepetés. A templom jobb oldalánál, a fenők közül kivált egy fekete reverenda, kosarat lóbálva lassan a kapu fele tartott. Az őrmester ocsúdott fel először. Odarohant, oldalról elkapta a fiatal plébánost, befogta a száját és leszorította a földre. A kosár leesett, a kalácsok, sonkák kigurultak. Kriegsmann is észbe kapott, ő is odaszaladt, s intett az őrmesternek, hogy fedezze, de közben Jaeger is fedezte őket, s amíg Schenk a kocsí felé hurcolta a papot, visszakapkodta a kosárba a földre szóródott javakat. Benyomták a re-

verendást a kocsiba, Waetzold szorította a torkát, visszafutottak. Ekkor rezdült meg a templomkapu, s hallották meg a két tompa dubbanást, aztán a kiabálást meg a sikoltozást. Néhány pillanat múlva az összegörnyedve szaladó Stichler és Jaeger is megérkezett. A templomkapu kivágódott, s ekkor érte őket a második meglepetés. Két vadul hadonászó Wehrmacht-tiszt jelent meg és mellettük tódulni kezdtek a vénasszonyok. Két pisztolylövés. Pauleit és Kriegsmann habozás nélkül fejbőlőtték a tiszteket, majd a tömegen át befele rohantak. Megszólt Axmann géppuskája, és aki kint volt, habozás nélkül hasra vágta magát. Schenk kétségbeesve hallotta, hogy a templomban is lövöldöz-

zés van, de abban a pillanatban rájött arra is, hogy ez csak a két pisztoly. Aztán csak jelentek a katonák a visongó, verdeső fehér csomaggal, átrohantak a téren, Stichler és Jaeger elgurították a megmaradt füstgránátokat. A Henschel kisvártatva elindulhatott rángatózó, vinnyogó terhével kifelé a Santa Margherita fölé magasodó úton.

— Gyorsan, gyorsan, el innen, el innen — kiabált fojtott hangján Schenk. A csapatszallító visszakanyarodott a domboldalra, majd az első útkereszteződésnél lefele kanyarodott. Eleinte szabályos fenyőerdőben haladtak, a meleg, gyantás illatban tértek először magukhoz. Kézzől-kézre járt a kulacs. Oda sem figyeltek a kocsí alján kétségbeesetten hasaló két teremtményre. Aztán szűkült az út, ekkor valami iszonyú sűrű indákkal átszőtt alig-úton haladtak, recsegett, ropogott minden. Hirtelen ért véget ez is, diófaültetvényre értek, széles út vezetett a bódító, tömény illatban. Utána meg...

Nem hittek a szemüknek, hatalmas, alig fodrozódó víztükör partján álltak, eleinte azt hitték, hogy tenger. Később aztán, a délutáni párában felsejlett előttük egy sziget, majd még a házak és a ligetek is rajta, aztán a távolban a tó partjai. Merthogy a Trasimenoi tó partján voltak, Tuoro és Passignano között, az őrmesternek megint szerencséje volt azzal, hogy megpróbált a frissen telepített dióültetvényen át egérutat nyerni. Tudta, hogy az őrgrof utasításai nélkül senki üldöző egyelőre nem mer rájuk löni, a legkevésbé az ültetvény kellős közepén, ahol — a jól kiképzett kis földúton — a Henschel is igen gyorsan haladt. De a katonákat sem lehetett megállítani, egyszerűen vízért lihegő állatok voltak immár. Csak Axmann mutatott némi hajlandóságot arra, hogy kinn maradjon és a kocsira szerelt 11.98-as Stange-Solothurn repülő-géppuskával fedezze a fürdeni vágyókat. Eloldottak hát egy tűrhető állapotban levő nagyobb halászbarkát, de mielőtt beszállottak volna, Schenk megparancsolta, hogy — ha netán távcsövön figyelnék őket, lássák — ami kézigránát van, azt magasra emelve pakolják be a barkába, és ahol lehet, az oldalára is kötözzenek. Ezek után egyenként beszállottak, a félig ájult menyasszonyt az első ülésre pakolták — hadd virítson a fehér ruhája —, a papra pedig ráparancsoltak, hogy álljon, és amennyire bírja, emelje magasra a kezét. Az őrmester is beült melléjük, és géppisztolyát jól láthatóan rájuk fogta. Ez volt tehát a terv. A tó közepén aztán mindannyian levetkőztek, száználmas, büdös ruháikat szép kis kupacokba rakták a bárka fenekén, és egyenként beleugráltak a vízbe. A menyasszony és a fiatal plébános így egyszerre csak azt látták, hogy embernek alig nevezhető meztelen testek között vannak. Testek között, amelyeket szemnek le nem írható módon tetovált ki a háború. Az egyik katonának mintha már egyszer kirobant volna a melléből a szíve, ökölnyi, rózsá formájú forradás. A másiknak mintha szítával mintázták volna meg a hátát. A harmadiknak egyszerűen hiányzott az egyik csípője. A negyediknek mintha nem is lett volna térde. De a legcsinosabb mégis Horst Jaeger volt, akinek a hátán minden különösebb erőfeszítés nélkül meg lehetett számlálni a bordáit. Ha valaki jobban meg akarta volna nézni, még azt is láthatta volna, hogy a nemiszerveik alig voltak kivehetők. Ezek a ka-

>>>>> folytatás a 16. oldalon

>>>>> folytatás a 15. oldalról

tonák egyenként beleugráltak a vízbe, aztán kezdetét vette a legkülönösebb tavi orgia: nevetés, sikoltások, ordítások, bögések. Volt, aki úszott, volt, aki rúgkapált, volt, aki holtat játszott. Seiler következetesen és folyamatosan beszívta, majd kiköpte a vizet, mint egy cethal. És mindannyian feltűnően lihegtek. Schenk meg tudta, hogy egy lépésre vannak megint a haláltól, de ha ezt a helyzetet most megússzák, a túlélési esélyeik tetemesen megnőnek. Így hát hagyta őket. Egy óra telhetett el így, amikor végre sikerült visszarendeznie őket a bárkába, s azonnal rájuk is parancsolt, hogy igyanak, mert félt, hogy egyszerűen — elalszanak. A menyasszony szegény már nyálazott a rémülettől, különösen, amikor azok mellette kezdtek visszavenni az egyenruháikat. De minden baj nélkül végül is visszaérték a lenyugvó nap fényétől vörössé vált, olajsima tükrű tavon. Megvárták a naplementét, és akkor sebesen kifelé indultak, rövid ideig az eredeti úton, majd egy leágazásnál hirtelen irányt váltottak. Akkor dördült el az első lövés. Célzott lövés volt, mert világosan hallották, amint csattan a Henschel páncélján. Az őrmester megálljt intett a kormányánál ülő Waetzoldtnak. Majd kézbe vette a megafont és tűrhető olasz nyelven, száraz pontossággal, tagoltan a következő szavakat mondta bele az éjszakába:

— Én Otto Schenk őrmester vagyok, a Delius-rohamkülönítmény vezetője. Nem tudom, hogy kik vagytok ti. Megmondtam a cortonai őrgrofnak, amikor elraboltuk a lányát meg a papját, hogy ha valaki megtámad bennünket, meghal a menyasszony, egyébként nem lesz bántódása. El akarunk menni Olaszországból. Ha megtámadtok, tudjátok meg, hogy nem vagyunk egyedül ezen az úton.

Ekkor intett, és Waetzold teljes sebességbe kapcsolta a hegyoldalban kapaszkodó úton. Nem egészen egy órán át haladtak így, szóltanul. Az ültetvény aztán lassan összehalmozott az erdővel, akkor meg az erdő szélén mentek valamennyi ideig, mígnem a magasból visszacsillant rájuk a Lago Trasimenó tükre, immár kezdett rá leszállani az esti pára. Megfigyelhették a két szigetet, az Isola Minore-t meg az Isola Maggiore-t, visszafele haladtában már meggyújtották a kormozó fáklyákat a halászok, kis számú halászbárka volt csupán. A parton a magas ágasfákra akasztva száradtak a hálók. A víztükör fölött vadréce-, sirály- és kormoráncsapatok köröztek, a madarak le-lecsaptak a halakra. A kis surranó esti szél egészen hozzájuk elhozta a tó illatát. Az egész olyan istenáldotta látvány volt, hogy mindenki csendben, magába roskadva nézte. A pap arcán lefele csorogtak a nagy, gyermeki könnycseppek. A menyasszony sebesen és alig hallhatóan pergette a szavakat, amiből csak azt lehetett kivenni: "Mamma mia, mamma mia che dolor, che debbo morir" Még az őrmester arcán is megjelent valamilyen szelíd kérdőjel, csodálkozás. Ez az egész, a víz, fürdés, a megtisztulás, meg aztán ez az isteni látvány — mintha kezdtek volna megint valami emberformát ölteni. Régi érzések foszlányaira kezdtek emlékezni legörbült szájjal.

Schenk aztán persze elkezdett gondolkodni, méghozzá arról, hogy nem is lenne célszerű nagyon eltávolodnia a tótól. Első-

sorban arra gondolt, hogy bizonyára észak felé keresik, joggal feltételezik, hogy arra akar menekülni. Valószínűleg arra is rájöttek, hogy nem akármilyen harci alakulat, hanem különleges harci feladattal ellátott különítmény vagyunk — ha ennek még van valamilyen értelme. "A saját bőrének a megmentésére különlegesen kiképzett harci alakulat vagyunk." Összezárt állkapcsai körül felvillant most már az a jellegzetes vigyor, amitől szinte rettegtek az alárendeltjei. Nem beszélve mindazokról, akik ezt a vigyort még haláluk előtt meglátták és ezzel az emlékekkel szálltak el — a mennybe vagy éppen séggel a pokolba. Tehát — gondolta — ebben az ültetvényben nehéz lesz őket bekeríteni, különösen akkor, ha feltételezzük, hogy az olaszoknak csak puskáik vannak. Másodszorban, a tó partján mindig két irányba lehet felfejlődni, legrosszabb esetben a tóban eltűnni — éjjel. És még mindig bízott egy olyan lehetőségben, amelyről egyedül csak ő tudott, s amelynek a valószínűségét nem merte volna kétségbe vonni.

Végül egy erdei útra találtak, és azon haladtak tovább, hosszúnak tűnt az idő, ámde nem sok telt el, a motor hangja felerősödött és igen furcsán visszhangzott is, úgyhogy az őrmester jobbnak látta megállni. Kis tisztás volt, két oldalán árokkal, hogy ki és miért árkolta volt körül, azt bajosan lehetett volna már eldönteni. Mindenesetre még a legjobb lehetőségnek találták. Középre, a legjobban látható helyre ültették a menyasszonyt és a papot. Egy kis kendőre — azt is a Santa Margheritából rabolták volt el — mindent odatettek, amit ott magukhoz vettek: a bort, a kalácsokat meg a vaskos téstákat, vágtak a sonkákból meg a sajtokból. A vizeskulacsot is megkapták. De a menyasszony csak a fejét rázta, látták, hogy nehezen lélegzik és szikkadt már a szeme a sok sírástól.

Schenk odakuporodott a paphoz.

— Vegye rá, hogy egyen — mondta, és a

menyasszony felé intett. — Vegye rá, hogy egyen. Ha nem eszik, mindannyian nagyon rosszul járhatunk. Egyen maga is, kérem.

— Előbb aludnia kell — mondta a pap törődötten. — Előbb aludnia kell. Most nyelni sem tud. Ha nem alszik, enni sem fog tudni majd, régóta ismerem.

— Jól van, tegyen meg mindent — nyomatékosított Schenk —, azt akarjuk, hogy semmi bántódásuk ne essék. Mi mindannyian azt akarjuk, hogy a család épen és egészségesen kapja vissza a menyasszonyt. Tegyen meg mindent ezért.

A pap kétségbeesett arccal bólintott. Az őrmester pedig meg volt győződve arról, hogy még ezen az éjjelen látogatóik lesznek, legalábbis megfigyelők, s mindent el kell követnie annak érdekében, hogy a dolgokat rendben levőnek lássák az őrgrof emberei. Mert annak is tudatában volt, hogy azon kívül is kaphat látogatókat, a brigantákat, de ez egy nagyon rossz eshetőség volt. Tudta, hogy akár három embert is elveszíthet, ha ez bekövetkezik. De azt is érezte, hogy nem ez az éjszaka lesz a döntő. Így hát parancsot adott a szolgálatvezetőnek, hogy mindenki annyi rumot kapjon, amennyitől elalszik — és ez az elalvás azt is jelentette, hogy semmi esetre sem akarta a menyasszonynak megmutatni, milyen az, amikor a legényei úgy alusznak, hogy nem isznak. Félt attól, hogy a legények bemutatják a szokásos éjjeli — hm — darabot.

De ez akkor éjjel nem történt meg. Az történt, amire nem is számított, az, hogy két óra elteltével szinte mind felébredtek, ami talán még rosszabb is volt, merthogy a katonák éjjel aludja ki magát. Pauleit kúszott oda hozzá azzal, hogy nem tudnak aludni, de kitalálták, hogy a pap mesélhetne valami történetet, hiszen mindannyian jól értenek olaszul. "Nem is olyan rossz megoldás — fontolta meg Schenk —, legalább mindenki csendben van". Így maga is visszament a paphoz, és előadta neki, hogy mit kér a szaksz.

— Padre, a katonák napok óta nem tudtak nyugodtan aludni, most sem jön álom a szemükre. Mesét akarnak hallani, valami történetet, tudja, ez így járja nálunk, mindig történetekkel töltik ki az időt, jobban ismerik egymás meséit, mint a magukéit. Arra gondoltam, hogy maga nagyon sok ilyen szent történetet ismer, azokat biztosan el tudná mesélni nekik.

— Padre Don Pierino — aki éppen azon gondolkodott, hogy megint lelkész nélkül maradt a Santa Margherita — összerándult kínjában, halk sóhajt hallatott. Teljesen alkalmatlannak tartotta magát mindig arra, hogy történeteket meséljen. Betéve tudta a Szentírást, és hibátlanul idézte a könyveket, részeket és verseket, ámde arra, hogy egyetlen mondatnyi kis történetet is elmondjon, arra mindig is képtelen volt. Megrettent kis szívéből nem szeretne volna most ezeket a katonákat visszautasítani, hiszen kezdte felfogni, hogy tulajdonképpen mibe is keveredett, és azt is, hogy, ha nagyon jól viselkedik, ha megszállja a Szentlélek, akár segíthet is valamit a kibontakozásban. És valami csak feltűnt neki, méghozzá Szent Margit képe, az a híres, amelyen a megtévedt fiatalasszony éppen elindul a cortonai kolostor felé. Elkezdte hát halk, töredezett hangján mondani, szigorúan maga elé nézve, hogy el ne veszítse a fonalat.

FARAGÓ JÓZSEF

Júlia szép leány székely népballadájának történelmünk előtti rokonsága

Kriza János 1863-ban megjelent, *Vadrózsák* című klasszikus székely népköltési gyűjteményének s egyszersmind az egész magyar népballada-költészetnek egyik gyöngyszeme az udvarhelyszéki Korondon gyűjtött *Júlia szép leány* című ballada:

*Júlia szép leány egykoron kimőne
Búzavirág sződni a búzamezőbe.
Búzavirág sződni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magát ott mulatni.*

*Föl is föltekint a magos egekbe,
Egy szép gyalogösveny hát ott jődögel le.
Azon ereszködék fodor fejrő bárány,
A napot s a hódat szarva között hozván.*

*A fényös csillagot a homlokán hozta,
Két szép aranypercec, aj, a két szarvába,
Aj, a két ódalán két szép égő gyertya,
Mennyi szőre szála, annyi csillag rajta.*

*Szóval mondja neki fodor fejrő bárány:
— Meg ne ijedj töllem, Júlia szép leány!
Mett most esőtt hēja szűzek seröginek,
Ha eljönél velem, én oda vinnélek
A mennyei karba, a szent szűzek közü,
Hogy bételnék veled azok kegyős rendi.
A mennyei kócsot adnám a kezébe,
Első kakasszókor jőnek nézésődre,
Másod-kakasszókor téged megkérnélek,
Harmad-kakasszókor téged elvinnélek. —*

*Az anyjához fordul Júlia szép leány,
Szóval mondja neki: — Anyám, édesanyám,
Én is csak kimőnék búzavirág sződni,
Búzavirág sződni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magamot mulatni.*

*Föl is föltekinték a magos egekbe,
Egy szép gyalogösveny hát ott jődögel le,
Azon ereszködék fodor fejrő bárány,
A napot s a hódat szarva között hozván.*

*A fényös csillagot a homlokán hozta,
Két szép aranypercec, aj, a két szarvába,
Aj, a két ódalán két szép égő gyertya,
Mennyi szőre szála, annyi csillag rajta.*

*Szóval mondja neköm fodor fejrő bárány:
"Meg ne ijedj töllem, Júlia szép leány!
Mett most esőtt hēja szűzek seröginek,
Ha elmönnék velle, hogy oda vinnének
A mennyei karba, a szent szűzek közü,
Hogy bételnék velem azok kegyős rendi.*

*A mennyei kócsot a kezömbe adja,
Első kakasszókor jőnek látásomra,
Másod-kakasszókor ingömöt megkérnek,
Harmad-kakasszókor ingömöt elvisznek."
Anyám, anyám, anyám, éltömbe hadd
halljam,
Hadd halljam éltömbe, hogy siratsz hótomba.*

*— Leányom, leányom, virágos kertömbe
Első raj méhömnek gyöngé lépecskéje,
Gyöngé lépecskének sárguló viasza,*

*Sárog viasszának földön futó füstje,
Földön futó füstje s mennybe ható langja!...*

*A mennyi harang húzatlan szólalék,
A mennyei ajtó nyitatlan megnyílek,
Jaj, az én leányom oda bévezeték!*

A balladát már fél évvel a *Vadrózsák* megjelenése előtt megismerhette az olvasóközönség, mert Gyulai Pál, a magyar balladaköltészet első nagy teoretikusa, Kriza János tudományos tanácsadója és barátja, Arany János lapjában, a Szépirodalmi Figyelő 1862-es évfolyamában közölte *Két ószékely ballada* című ötrészes nagy tanulmányát. E két ballada egyike a *Júlia szép leány*, s Gyulai máig tartó érvénnyel elemezte, méltatta és jelölte ki helyét balladaköltészetünkben a középkori keresztény hagyomány és a nemzeti szellem szintézisének ragyogó példaként.

Gyulaitól napjainkig a balladának gazdag szakirodalmi támadt, s ennek jó része a Gyulai által megjelölt keresztény vonásokat részletezte és gyarapította. Szerzőik Sebestyén Gyula (1902), Ortutay Gyula (1935), Vikár Béla (1938), Kallós Zsigmond (1940), Bálint Sándor (1947), Csanádi Imre—Vargyas Lajos (1954), Szabédi László (1954), Domokos Pál Péter (1959), Ninon A. M. Leader (1967), Faragó József (1968), Vargyas Lajos (1976) és Székely László (1986). Munkásságuk jóvoltából a ballada jelenleg ismert változatainak száma huszonkettőre gyarapodott (kizárólag a Székelyföldről és Moldvából), s a magyar hagyományon belül a dunántúli regösének, a katolikus apácaavatás és a lakodalmi szertartásban a menyasszonyi búcsú felé körvonalazódott több-kevesebb rokonsága.

Köztudomású, hogy a kereszténység (más vallási rendszerekhez hasonlóan) a kialakulása előtti, nemegyszer több századdal, sőt évezredekkel előbbi kultuszokból is vett át olyan motívumokat, amelyeket saját eszmeiségének megfelelően épített be a maga rendszerébe. Így érthető, hogy a felsoroltakon kívül akadtak a *Júlia szép leány* kutatói közt olyanok is, akik nem a keresztény középkorban, hanem történelemelőtti korokban igyekeztek keresni és megtalálni a ballada esetleges rokonságát vagy előzményeit.

E kutatók közt időrendben Dömötör

Tekla volt az első, aki a görög antikvitásban ismerte fel tematikai és műfaji rokonságát: "Akár a *Júlia szép leány*ban, úgy a Démétérrel szóló ún. homéroszi himnuszban is a virágot szedő fiatal leányért jön el az állat alakú követ — az alvilág vagy az ég, de mindenképpen egy másik, halálos világ követe. A Démétérrel és leányáról, Koréról szóló mítosz gondolköre utal például arra, hogy anya és leány viszonylatában a leány férjhezmenése mindenképpen egyenlő az elrablással, sőt a halállal: az elragadott leány anyja számára szükségképpen meghal, akkor is, ha ez a rablás, a nász, szükséges az élet általános folytatásához.

(...) A túlvilágra való elragadást a *Júlia szép leány* balladában az anya síratója követi. Ez a rész nem szokott szerepelni a germán nyelvű balladaváltozatokban. (...) Annál plasztikusabban bontakozik ki a leányát sírató Démétér alakja a homéroszi himnuszban, ahol ő az ének főszereplője, s nem a Hadészba távozó leány. Ha most az európai népballadaanyagot áttekintjük, akkor feltűnő, hogy ez az alapszituáció — tehát a leányát sírató anya, az összetartozó anya és leány szereplése — igen ritka. (...) Ismétlem, hogy semmiféle közvetlen, genetikus kapcsolatra nem gondolok a görög Démétér-mítosz, illetőleg Démétér-himnusz és a magyar ballada között. Az alapszituáció az anyjától elrabolt leány, a férjnek állat alakban való megjelenése és a leányát sírató, egyedül maradt anya motívumsora azonban kétségtelenül közös a kettőben." (Dömötör Tekla: *A népszokások költészete*. Bp. 1974. 182, 184, 190.)

A szerző tehát az alapszituációt a homéroszi himnuszban és a székely balladában "kétségtelenül közös"-nek találta. Hasonló párhuzamról az európai balladaköltészetben nem volt tudomása, tehát a ballada mai ismereteink szerint egy sajátos magyar alkotás is lehet. Arra a kérdésre, hogy van-e közöttük genetikus kapcsolat, a választ érthető módon elhárította, hiszen időszámításunk előtt bizonyosan a 8–4. században keletkezett himnuszoktól a középkori balladáig több mint két évezred telt el. Mégis alig hihető, hogy egy ilyen bonyolult költői cselekménysor, kezdve a virágszedéssel, térben és időben egymástól távol és egymástól függetlenül kétszer is egyformán kialakulhatott volna; ilyen esetet a tudományos kutatás nem ismer. Talán "a múltnak mélyeséges mély kútjában" mégiscsak lehetett közöttük valamilyen kapcsolat, ha ezt ma már nem is tudjuk bizonyítani.

Fettich Nándor érdeme az a jelentős felismerés, hogy a ballada fodor fehér báránya nem azonos a keresztény ikonográfiában Jézust jelképező Agnus Deivel, Isten bárányával, vagyis Gyulai Pál értelmezése esetleg kiegészítést, finomítást érdemelne. "A *Júlia szép leány* balladában megjelenő Isten báránya már nemigen hasonlít a templomok ilyen tárgyú ábrázolásaira, mert sok minden pogány dolog van

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>>> folytatás a 17. oldalról

rarakva: a nap, a hold és csillagok elképzelhetetlenek az egyházi művészet Agnus Dei alakján. De még eltérőbb és feltűnőbb, hogy ennek a báránynak két szarva van, és hogy mindegyikbe aranypercet rakott a népképzelet. A kozmosznak a nap, hold és csillagokkal való ábrázolása az őskortól és az ókortól szinte napjainkig a legközönségesebb ábrázolás. A Kárpát-medencében már a csiszolt kőkorszak végén kagylóból faragott amuletten megtaláljuk a nap, hold és csillagok ábrázolását. (...) A *Júlia szép leány* ballada fodor fehér báránya tipológiailag és időrendileg a *Képes Krónika* és Velemér előtti századokra tehető. Alig van rajta valami, ami az Agnus Dei jellemzője volna, csak a neve és a fodor fehér szőre. (...) A fodor fehér báránya a *Júlia szép leány* balladában már a kereszténység égi követeként jelenik meg az égen és ereszkedik alá, de alakja közelebb áll a Kárpát-medence ősi hagyományaiban élő nap-jelképekhez. Két szarva van. (...) Két szarva között hozza az égiteketet. Azon kívül két szarvában két szép aranypercet hoz. (...) A csavart perecek Erdélyben a bronzkor vége felé léptek fel, de igazi jelentőséget a dák kultúra virágkorában nyertek. (...) A dák kincsekben nagyon sok példány maradt fenn. Már a dák korszakban ősi hagyomány felújításaként jelentek meg. A dák birodalom összeomlása (i. u. II. sz. eleje) után a pereceknek, mint kultikus ékszereknek ez a domináló szerepe aláhanyatlak, de ki sohasem hal egészen. Az Árpád-házi vezérek korának második felében, a helyi népelemek előretörésének idején a perecek sok más ősi kultikus formával együtt megint nagy divatba jöttek. A perecek új felvirágzása nem marad meg Erdélyben, hanem áterjedt a Kárpát-medence középső és nyugati felére is. Ez a késői felvirágzás éppen arra az időre esett, amikor a magyar nyelvű regösének és legrégebbi népdalaink keletkeztek." (Fetich Nándor: *A Júlia szép leány balladáról*. Ethn, LXX (1951). 65, 69, 71—72.)

A múltnak mélysége mély kútjába Dömötör Teklához és Fetich Nándorhoz hasonlóan Szöcs István is aláereszkedett: ő antik eurázsiai mítoszokat, mondákat és szokásokat felidéző-értelmező egész könyvet szentelt annak bizonyítására, hogy "... a Júlia-ballada több mint kétezer éves kultúrákhoz kapcsolódik, s ezt a kereszténység után már nem tehette meg". (*Selyemsárhajó*. Művelődéstörténeti tanulmányvázlat. Buk. 1971. 110.)

Szerteágazó, érdekesítő vizsgálódásában sorra veszi a ballada szereplőit és motívumait, s régebbi korokban keresi hasonlóságait vagy rokonságait. Ezek közül most csak a fodor fehér bárány példájára hivatkozom, amiből az is kiteszik, hogy melyik lehetett az a szarvas állat, amelynek helyébe a keresztény középkorban a bárány lépett.

A napot és a holdat szarva között, a fényes csillagot a homlokán hordozó bárányt, minden szőre szálán egy-egy csillaggal összehasonlítja azokkal az egyip-

tomi (és szórványosan nemcsak egyiptomi), név szerint megjelölt ősi istenszoborokkal, amelyeknek kos a fejük, szarvuk között a nap és a hold, homlokukon a fényes csillag, s egész testüket csillagokkal teleszórt háló borítja.

A "mennyei kulcs" számos egyiptomi istenszobor és -ábrázolás kezében ott látható. Ez a füles tao-kereszt a mennyei hatalom jelképe, és azoknak a halotti bárkáknak a jelképe, amelyek a meghaltak lelkeit a másvilágra szállították. Júlia is azért kapja a mennyei kulcsot, hogy a túlvilágra, a mennybe mehessen vele.

"Két szép aranyperce, aj, a két szarvára": ezek azok a háziállatok szarvára húzott arany- vagy más fémgyűrűk, amelyek egykoron a Kárpát-medencében szintén ismeretesek voltak, de használatuk egész Indiáig terjedt.

Még ennél is távolabbra, tér és idő asztrális dimenzióiba vezet Palkó István elmélete, amidőn a ballada értelmezését az eddigi magyarázatok helyett "a csillagászat szűk hatáskörébe" utalja. Szerinte a búzavirágszedő és koszorút kötő Júlia az állatkör egyik csillagképét, az Aratószüzet, vele szemben pedig az égi bárány, amelynek szarva van, a Kos csillagképét jelképezi. Eszmefuttatásának összegzése: "A csillagászatból köztudomású és bárki számára ellenőrizhető tény az, hogy a Nap-pálya sarkalatos pontjai (az ún. Tél-, Tavasz-, Nyár- és Ősz-pontjai) körülbelül négyezer évvel ezelőtt estek azokra a csillagképekre, amelyeken szövegeink emlegetik őket. (...) Ezt az időszámításunkat közvetlenül megelőző kétezer évig tartó konstellációt rögzíti a *Júlia szép leány* szövege. Tehát ősi kultikus szöveggel állunk szemben, amely 3—4000 éves tudást hordoz, és mágikus célokat szolgálhatott a maga idejében. Természetesen a keresztény eszmerendszer átszínezte, s talán így került el a megsemmisülést." (Palkó István: *Ősi népköltészeti szövegeink helye, szerepe és jelentősége irodalmunkban*. — Vasi élet és irodalom. Vas megye irodalmának múltja és jelene. Szombathely 1957. 20, 21.)

A szerző csillagászati szakirodalmat igénylő és terjedelmes, ezért itt nem idézhető utalásai következnek a magas égből aláereszkedő szép gyalogösvényre, az első, második és harmadik kakasszóra, valamint Júlia szép leány megkérésére és elvitelére stb.

Történészek és néprajzosok nem tudják megerősíteni vagy megcáfolni Palkó István érdekes elméletét (amely különben a ballada cselekményével nem érintkezik), de tanúsítja, hogy hányféle szaktudomány járulhat hozzá kultúránk honfoglalás előtti, sőt történelmünk előtti örökségének felismeréséhez és értékeléséhez. S mivel egy szaktudománynak sincs vége, sőt mindenikük módszerei és lehetőségei tovább fejlődnek, joggal remélhetjük, hogy ősi kultúránk újabb emlékei kerülnek majd felszínre, s bár ősieik, mégis mind mai nemzeti kultúránk sajátos értékeit gyarapítják.

EGYED EMESE

Három tétel

Harang nyelve

Jó világ, jó nap! Jóslatokra látok —
Kétarcú sziklák, kőgyökerű lángok —
Lángforma testben vergődik a dallam:
éltem — meghaltam.

Merre jársz, lélek? Hazatér a vers is.
Hasztalan hullás, hasztalanság, harcok.
Hallgatsz, beszélek (szövevény a szóban):
sövényfal,
palló.

Közben

Palló, szivárvány, szenesvíz, varázsszó,
(most fut a híre), visszavonulások,
köd a beszédben, köd a pillantásban,
mesék foszlánya,
vágy,
vágytöredék.

rossz helyre tévedt láb,
bal pillanat.

(Kitalálta valaki
a szerelmet.)

Kiszámoló

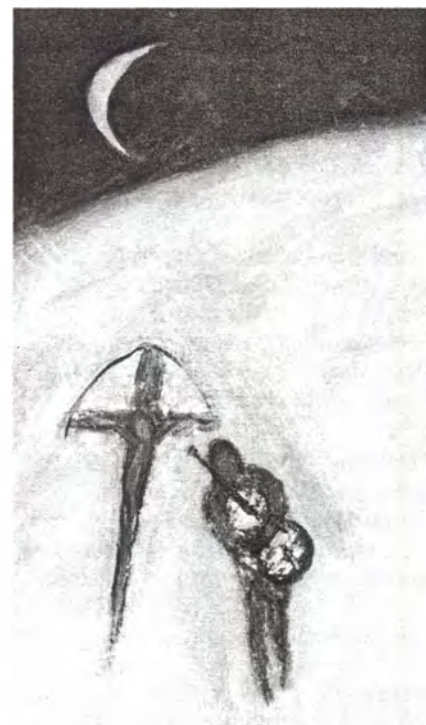
Sérelmek, só a sebre, hallgatás.
Telhetnek évek, nem mondja ki, mégsem,
tövisről szól az ének, karikába
tekeredik a lehetetlen kender
kötele, így sodorták, áztatták úgy —

Sérelmek sérthetetlen hajnalokban.
Nem néztél szembe, világba futottam —

Nem mondható ki, nincs rá szó, hiába.

Harmatot hintenek.

Vadrózsa virágra.

KÓDEX —

Nemrég került a kezembe két olyan könyvecske — az első 1990-ben, a másikat 2000-ben nyomtatták —, amelyben pedagógusok, szülők, tanulók írnak arról, milyennek képzelik el a jövő iskoláját.

Meglepett, hogy a könyvben szereplő tanulók mindenike ezt a jövőbeni iskolát egy magaslaton képzei el, egy nagy park közepén. *"Ott van — írja egyikük — a domb tetején, a dombon lévő óriási park közepén. Ott van a szökőkút is, ami körbeveszi az iskolát. Egészen az iskola tetejének magasságáig lövell fel a vizet, és amikor süt a Nap, az épület szírványában fürdik. Még zöldellnek a fák, a bokrok. Gyönyörű."*

Ha majd ötven év múlva egy ilyen iskola épül Szentegyházán, azt biztosan Haáz Sándorral nevezzük el. Csak így egyszerűen: *"Haáz Sándor Iskola"*. Az ő neve kitörölhetetlenül bevésődött e havasali székelő városka történelmébe.

"Pedig nem volt ő sem miniszter, sem országos képviselő, de még polgármestere sem e városnak — mondja majd méltató beszédében, az avatóünnepség napján az akkori igazgató. — Csupán egy tanár volt. Egy olyan tanár, akinek nagyon szép élete volt, mert ugyanaz volt a hivatása, mint a szenvedélye."

Sokféle ember van, de a legtöbbje pénzkeresési hajzában éli le az életét. Van három olyan hivatás, ahol a munkahelyi feladatok ellátásához még egy dolog kell: az átélés képessége. Egy színész, egy pap és egy tanár ha nem átéléssel, szenvedéllyel "szerepel" nap mint nap nézőközönsége, hallgatói vagy tanítványai előtt, akkor egy idő után lelketlen "munkagéppé" válik, aki "hivatalból" végzi munkáját, fizetéstől fizetésig, hétfőtől szombatig, élete első munkanapjától a nyugdíj első napjáig.

Haáz Sándor tanár úr még a szenvedélyes tanárnál is több. Ő olyan "többlettel" toldotta meg munkahelyi feladatkörét, amelyért nem jár fizetés. Akárcsak Bolyai János, *"a semmiből egy új világot teremtett"* Szentegyházán. Létrehozta a zenélő-énekítő várost, és immár 20 éve annak, hogy egy 150 tagú Gyermeke-filharmonia Együttes működik ott, ahol még zeneiskola sincs, és éneklő-zenélő dalainkat, kuruc- és negyvennyolcas indulóinkat. Nem áll tőle messze a "nehéz" zene sem, és ma már otthonosan hangzanak Szentegyházán Vivaldi, Mozart, Beethoven, Schubert, Strauss, Csajkovszkij, Ravel, Liszt, Bartók és Kodály művei is. Repertoárjukból nem hiányzik a román, angol, német, francia, sőt a török zene sem.

Nem ismerem a megyében, de talán az országban sem olyan zeneiskolával nem rendelkező települést, lett légyen az kis-, nagyváros vagy falusi iskola, ahol hasonló Filharmonia működne. Olyanról sem tudok, hogy az évente sorra kerülő Filharmonia hetén, ahol különböző helyekről meghívott vendégzenekarok is fellépnek, mindig telt ház előtt szerepeljenek a zenekarok. Ott bizony ilyenkor még egy tüt sem lehetne leejteni, olyan sokan vannak.

Már 24 éve annak, hogy Haáz Sándor kerékpárral, autóbusszal, alkalmival, újabban pedig saját autójával naponta megteszi a Székelyudvarhely (lakhelye) — Szentegyháza közötti 26 kilométeres útszakaszt. Ez naponta 52 km, hetente 312, havonta 1248, évente (10 hónapot számítva egy évre) 12480 km, 24 év alatt 299520 kilométeres út. Még kimondani is sok. Eddig hét és félszer körbejárhatta volna az egyenlőt.

Taníthatott volna ő nagyobb, rangosabb és jelesebb iskolákban is. Székelyudvarhelyen bármelyik iskola tárt karokkal fogadná ma is. Ő már nem tud megválni nagy művétől, az éneklő-zenélő kisváros lakóitól, akik immár mindnyájan az ő tanítványai. Összenőtt velük, nélkülük talán értelmetlenné válna további élete. Szétválaszthatatlanul összetartoznak.

"Ha a gyermek szívének száz kapuja volna, mint Théba városának — tarja az ókori bölcsélet —, akkor mind a száz kaput ki kellene nyitni, hogy a gyermekkor virágos mezejéről minél több örömet vihessen a felnőttkor rögös útjaira."

Ezeket a kapukat nyitogatja immár huszonnegyedik éve Haáz Sándor tanár úr Szentegyházán, és engedi be rajtuk az öröm ódáit. Még csak nem is iskolaigazgató. "Csak" egyszerű, lelkes, cselekvő tanár.

BEDER TIBOR (CSÍKSZEREDA)

— INDEX

ZENE — TEGNAP, MA, HOLNAP 47.

Alacsony zene

Gyakran mondják elutasításként: *ez a zene nekem magas*. Sokszor mondhatnánk: *ez a zene nekem alacsony*. A kategorizálásban "értéktétel" húzódik meg, közös bennük a nemtetszés kinyilvánítása. De ez csak esztétikai és egyénre szabott ítéletkezés, a mű igazi művészi valóját nem is érinti, éppen ezért gyakran változik, hangulathoz, beállítottsághoz kötöten.

Másfajta alacsony zenére gondolok, a rendkívül kis energia-dózt tartalmazó muzsikára. Ezekhez viszonyítva a zeneművészet remekeit magas energiatartalmú zeneként osztályozhatnánk.

Mit is értünk energiatartalom?

A kérdésre először is azt kell mondanunk, hogy egyelőre nincsenek gépi műszereink a zene belső energiájának mérésére, és mégis tudjuk, hogy léteznek különböző energiaszintű zenék, művek. Beethoven kilenc szimfóniájának sorát tekintve is egyértelművé teszi az eddigi zenei gyakorlat és az ennek nyomán kialakult köztudat, hogy e remekműsorozat keretében is hullámzik az energiatartalom mennyisége. A *Harmadik szimfóniába* több jutott belőle, mint az első kettőbe, bár ezek is az addigi zeneművészet csúcspontjai. A *Kilencedik szimfóniába* is több energia sűrűződött, mint a *Nyolcadikba*. Sőt, az is nyomon követhető, hogy a páros szimfóniák — például a IV. — energiasugárzása inkább befeleforduló (inplózív), míg a páratlan számozásúaké inkább kifeléforduló (explozív) irányú, ezzel együtt nagyobb energia töltetűek ez utóbbiak. Még sok más hasonló szimfónia vagy concerto-sorozatra is alkalmazni lehet ezt a vizsgálódást. Bach *brandenburgi versenyei* sem egyenlő energiatöltetűek. Az első két mű a sorozatból sok közös vonást mutat, szinte egymás távoli variációi, de a második sokkal több energiát hordoz, mint az első. A harmadik és negyedik mű — közelítenek egymáshoz élményanyagukat, általános hangzás-atmoszférájukat

kat tekintve, de ez esetben az energiatöltet, a párbeli első a harmadik mű felé billenti a képzeletbeli energiamérlegünk egyensúlyozó tengelyét. Az ötödik és hatodik mű esetében egyértelműen a párból az első darab a döntően energia-gazdag alkotás. Mindezt azon a magas energiamércén értjük, amit Bach zenéje jelent évszázadok óta mindnyájunk számára.

A nagyon sokat alkotó szerzőknél a művek energiaszintjének — néha látványos emelkedése-zuhanása — nyilvánvaló és érthető: nem lehet állandóan magas hőfokon alkotni. A barokk közép- és kismesterek zenei világában ez az energiahullámmás eredményez sok, ma már alig játszott kompozíciót. A mesterséges életrekeltesek még a mai interpretációs magastechnikával, tökéletes gépi visszaadással sem bizonyultak eredményesnek, minden szépségük elvész a zenei energia hiánya miatt.

Az emberi test is csak az energiatest révén működik, tartja fenn, újítja meg önmagát. Ha ez az energia csekély, akkor a test minden látszólagos tökéletessége ellenére fogyatékos életfunkcióival magatehetatlenné, életképtelenné válik. Nincs ez másképpen a műalkotásokkal sem. Zene energiatest nélkül élettelen tárggyá válik. A modern zene, éppen a spekulatív zenei törekvések révén ezernyi élettelen tárgyat hozott létre. Többségük külsőleg szép formát ölt magára. Szép bennük a szellem matematikai formulákba öltött megjelenítése is, de energiatöltet nélkül nem képesek élni; *kristálylétre* kényszerülnek. A 20. század a *kristályzenék ideje volt*.

A szórakoztató zene, a maga szűkre szabott érthetőségi normáival rendkívül alacsonyszintű energiatöltetről áruklodik. Ezt az energiaszegénységet igyekszik hangerővel pótolni. Az elektronika segítségével ezek az alacsony energiájú zenék nem is létezhetnek. Ezek az a zenék, amelyekbe az energiát mesterségesen kívülről, utólag, viszik be, stratégiai terv szerint adagolják a hallgatóságnak. Így született meg a ZENE PÓTENERGIÁVAL vegyített újabb kategóriája. Még a komolyzene sem mentesült ennek hatásától. Azt hiszem, nincs képtelenebb dolog, mint amikor egy hatalmas belső energiatöltetű komolyzene remekművet pótenergiával "adnak" el a közönségnek. Horribile dictu: VAN RA VEVŐ!

TERÉNYI EDE

Áprilisi évfordulók

- 1 — 190 éve született Erdélyi János magyar író
250 éve született Joseph de Maistre francia író
- 2 — 185 éve született Dimitrie Bolintineanu román költő
110 éve halt meg Fernando Caldeira portugál költő
- 3 — 70 éve született Gömöri György angol magyar író
230 éve halt meg Oliver Goldsmith angol író
220 éve született Kőrösi Csoma Sándor
- 5 — 210 éve halt meg Camille Desmoulins francia publicista
585 éve halt meg San Vincent Ferrer katalán író
- 6 — 430 éve halt meg Paulo Manuzio olasz humanista
80 éve született Méray Tibor franciaországi magyar író
- 7 — 35 éve halt meg Rómulo Gallegos venezuelai író
- 8 — 110 éve született Uldariko Donadini horvát író
- 9 — 90 éve halt meg Degerando Antonina magyar író
180 éve született Raphiel Erisztávi grúz költő
80 éve született Francisc Munteanu román író
110 éve született Camil Petrescu román író
- 10 — 90 éve született Maria Banus román költő
30 éve halt meg Marcel Pagnol francia író
435 éve halt meg Mikolaj Rej lengyel költő
- 11 — 80 éve született Csetri Elek romániai magyar történész
150 éve született Ioan S. Nenitescu román költő
- 12 — 300 éve halt meg Jacques Bénigne Bossuet francia hitszónok
100 éve született Mihail Steriade román költő

- 13 — 210 éve halt meg Nicolas-Sébastien Roch de Chamfort francia író
- 14 — 260 éve született Gyenyisz Ivanovics Fonvizin orosz író
- 15 — 285 éve halt meg Madame de Maintenon francia író
535 éve született Nanak Guru indiai költő
- 16 — 160 éve született Anatole France francia író
- 17 — 430 éve halt meg Joachim Camerarius német humanista
450 éve született Stephen Gosson angol költő
- 18 — 470 éve született William Harrison angol krónikás
140 éve halt meg Kazinczy Gábor
- 19 — 190 éve született Louis Achard francia író
180 éve halt meg George Gordon Byron angol költő
185 éve született Mentovich Ferenc
- 20 — 210 éve halt meg Ján Karlovsky szlovák filozófus
- 21 — 190 éve született Egressy Béni
- 22 — 35 éve halt meg Rolfe Humphries amerikai költő
280 éve született Immanuel Kant
- 23 — 520 éve született Giulio Cesare Scaligero olasz humanista
440 éve született William Shakespeare
450 éve halt meg Gaspara Stampa olasz költő
- 24 — 85 éve született Mihu Dragomir román író
- 25 — 50 éve halt meg Joseph Hergesheimer amerikai író
190 éve halt meg Louis Sébastien Mercier francia író
100 éve született Szilágyi András romániai magyar író
- 26 — 90 éve született Bernard Malamud amerikai író
- 27 — 100 éve született Cecil Day Lewis ír író
- 28 — 240 éve született Marie-Joseph de Chénier francia költő
210 éve született Jósika Miklós
- 29 — 200 éve halt meg Edoardo Calvo olasz költő
- 30 — 540 éve halt meg Jakub z Paradyzia lengyel tudós

Unalom

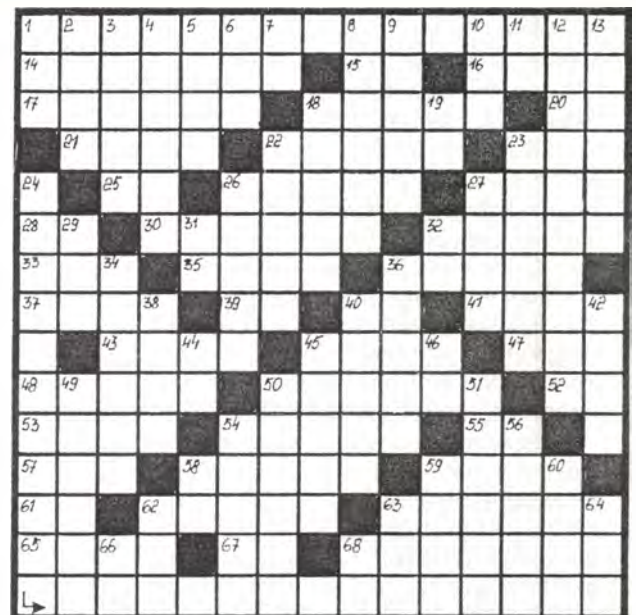
VÍZSZINTES

1. François de la Rochefoucauld gondolatának első része. 14. Olimpiai sport-számnak nevet adó ógörög település. 15. Határrag. 16. Orosz gépkocsimárka. 17. Az ... álmát alussza. 18. Arculat, divatos angol szóval. 20. Rangjelző szócska. 21. Tévesen gépel. 22. Román határfolyóval kapcsolatos. 23. Török atya. 25. Ott kezdődik! 26. Daewoo autótípus. 27. Porció. 28. Földet túl. 30. Borszőlőfajta. 32. Női név, de gyomnövény is. 33. Spanyol folyó! 35. Daráló. 36. Brazil tagállam. 37. Divat. 39. Azonos betűk. 40. Sakkbábuk! 41. ... am See, osztrák város. 43. Tori ..., popénekesnő. 45. ... That, popzenekar. 47. Ráérzés is lehet belőle! 48. ... Áron, székely szabadságharcos. 50. Falat burkoló. 52. Kén és hidrogén vegyjele. 53. Idegen stílus! 54. Viszketést enyhít. 55. Ám. 57. Zerge is lehet belőle! 58. Férfi, argóban. 59. Trója vesztét okozta. 61. Arrafele! 62. Gyakran elhagyja lakását. 63. Női becenév. 65. Labdát hálába küld. 67. Argon vegyjele. 68. Ételet szósszal tálaló.

FÜGGŐLEGES

1. Amely dolog. 2. Berliki nap! 3. Hatalmában tartó. 4. Tempót csökkentő. 5. Eredeti sztár! 6. Részben ráoktat! 7. Páratlan gond! 8. Gyűrűtségét veszítő. 9. Csaholó. 10. Pubban mérik! 11. Éneklő szócska. 12. A jelzett helyre jutás. 13. Spanyol borfajta. 18. Láncfonalat erősítő. 19. Libahang. 22. Költői lepke. 23. Illetékbevezetéssel kapcsolatos bírósági eljárás. 24. A gondolat második, befejező része. 26. Római istenség. 27. Az a másik. 29. A Balaton vizét vezeti le. 31. Növény része. 32. Költői mutatószó. 34. Arra a helyre tud cipelni. 36. Abban az időpontban. 38. Imola beceneve. 40. Háziszárnyas. 42. Semmirekellő. 44. Francia arany! 45. Fed. 46. Tova. 49. A szomszédba siet. 50. Például a szeg. 51. Melléd gyömöszöl. 54. Kenyérseletet megken. 56. Kezével jelezve távozásra készítet. 58. Görög betű. 59. Egy keveset evő. 60. Idegen előtag, jelentése: nyolc. 62. Pulóvert készít. 63. Káposztafajta. 64. Részben odaöltö! 66. Kínai hossz-mérték. 68. Magas növény.

BOTH LÁSZLÓ

A Helikon 5. számában közölt Sci-fi regény és írója című rejtély megfejtése: Poul Anderson: Majd ha az Orion fől száll.

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy egyik telefonszámunk megváltozott, az új szám: 431 577.

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

Illyés Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Pro Professione Alapítvány
Magyar Kultúra Alapítvány
Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
SZABÓ GYULA
SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MÁRIA: olvasószerkesztő
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számlitógépes törzslés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Mészótfálusi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 400146 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 532 309, Fax: 431 577 villámposta: helikon@from.ro
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220—6288